

ANALİZ

ŞUBAT 2014 SAYI: 84

30 MART'A DOĞRU MİLLİYETÇİ HAREKET PARTİSİ

HAMİT EMRAH BERİŞ

30 MART'A DOĞRU
**MİLLİYETÇİ HAREKET
PARTİSİ**

HAMİT EMRAH BERİŞ

COPYRIGHT © 2014

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımını yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Tasarım ve Kapak: : M. Fuat Er
Uygulama : Ümare Yazar
Kapak Fotoğrafi : AA
Baskı : Semih Ofset, Ankara

SETA | SİYASET, EKONOMİ VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI VAKFI

Nenehatun Caddesi No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara TÜRKİYE
Tel:+90 312.551 21 00 | Faks :+90 312.551 21 90
www.setav.org | info@setav.org | @setavakfi

SETA | İstanbul

Defterdar Mh. Savaklar Cd. Ayvansaray Kavşağı No: 41-43
Eyüp İstanbul TÜRKİYE
Tel: +90 212 395 11 00 | Faks: +90 212 395 11 11

SETA | Washington D.C. Office

1025 Connecticut Avenue, N.W., Suite 1106
Washington, D.C., 20036 USA
Tel: 202-223-9885 | Faks: 202-223-6099
www.setadc.org | info@setadc.org | @setadc

SETA | Kahire

21 Fahmi Street Bab al Luq Abdeen Flat No 19 Cairo MISIR
Tel: 00202 279 56866 | 00202 279 56985 | @setakahire

İÇİNDEKİLER

ÖZET	7
GİRİŞ	10
TARİHSEL ARKA PLAN: CUMHURİYET SONRASI TÜRKÇÜ DÜŞÜNCE VE HAREKET'E GEÇİŞ	11
1980 SONRASI YENİDEN DOĞUŞ	13
HÜKÜMETE DÖNÜŞ	15
2002 SONRASI RESTORASYON DÖNEMİ	16
SON ON YILIN TEMEL TARTIŞMA BAŞLIKLARI VE MHP'NİN TUTUMU	20
30 MART 2014 YEREL SEÇİMLERİ GÜNDEMİ: KAMPANYA, ADAYLAR, ÖNCELİKLER	25
SONUÇ YERİNE: 30 MART 2014 YENİ BİR MİLAT OLUR MU?	27

YAZAR HAKKINDA

Hamit Emrah BERİŞ

Doç. Dr. Hamit Emrah Beriş, Gazi Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümünden 1998 yılında mezun oldu. Siyaset bilimi alanındaki yüksek lisansını aynı üniversitede, doktorasını ise Ankara Üniversitesinde tamamladı. 2010 yılında siyaset bilimi doçenti oldu. Küreselleşme Çağında Egemenlik: Ulusal Egemenliğin Yeni Sınırları (Lotus Yayınları, Ankara, 2006) ve Tek Parti Döneminde Devletçilik (Liberte Yayınları, Ankara, 2009) başlıklı kitapları ve farklı yerlerde yayımlanmış çok sayıda makalesi var. Halen Gazi Üniversitesi Kamu Yönetimi bölümünde öğretim üyesi olarak çalışıyor.

ÖZET

Türk siyasal hayatında köklü bir geçmişi olan MHP, 1980 öncesi dönemi de dahil olmak üzere, tarihindeki en önemli çıkışı, Bahçeli'nin genel başkanlığı devralmasından kısa bir süre sonra yapılan 1999 genel seçimlerinde yakaladı. Parti, 1999 seçimlerinde ulaştığı yüzde 17,97 oy oranı ile en fazla oyu elde eden DSP'nin ardından ikinci sıraya yerleşti ve DSP-MHP-ANAP arasında 57. Cumhuriyet hükümeti kuruldu. Ancak 2001 ekonomik krizi, bu hükümetin sonunu getirdi ve AK Parti'yi tek başına iktidara getiren 3 Kasım seçimlerinde her üç parti de Meclis dışında kaldı.

2004 yerel seçimlerine gelindiğinde 3 Kasım 2002 genel seçimlerinin psikolojik etkisi halen atlatılamamıştı. MHP, bu seçimlerde, oylarını yeniden artırarak yüzde 10,13'e çıkardı. Toplamda 247 belediye başkanlığı kazandı. Ancak bunlardan yalnızca dört tanesi (Niğde, Gümüşhane, Kastamonu ve Iğdır) il belediyesiydi. 1999'da İl Genel Meclisi sonuçlarına göre yüzde 17,16 oranında oy alan ve 498 belediye kazanan MHP için bu sonuçlar kazanılan belediyeler bağlamında yarı yarıya azalma anlamına geliyordu. Böylece 2002'de Meclis dışında kalan MHP, bir bakıma, ikinci darbeyi almış oldu.

MHP, 2002'de dışında kaldığı TBMM'ye 2007 genel seçimlerinde geri döndü. Bu seçimlerde, yüzde 14,27'lik oranla 71 milletvekili kazandı. Burada en fazla dikkat çeken noktalardan biri, partinin Orta Anadolu'daki varlığını belirli ölçülerde de devam ettirebildiğini gösteren son seçim olmasıdır.

Parti, kendi oy potansiyeli açısından bakıldığında en önemli çıkışını 2009 yerel seçimlerinde yaşadı. Aralarında Adana Büyükşehir Belediyesi de olan toplamda on il belediyesini (Manisa, Balıkesir, Uşak, Osmaniye, Gümüşhane, Kastamonu, Karabük, Bartın ve Isparta) kazanan MHP, elinde bulunan Niğde'yi AK

MHP, 1980 öncesi dönemi de dahil olmak üzere, tarihindeki en önemli çıkışı, Bahçeli'nin genel başkanlığı devralmasından kısa bir süre sonra yapılan 1999 genel seçimlerinde yakaladı.

Parti'ye; Iğdır'ı ise Demokratik Toplum Partisine (DTP) kaptırdı. Parti, il genel meclisi seçimlerinde yüzde 16,1'lik bir orana ulaştı ki, bu, 1999 genel seçimlerinden sonra tarihindeki en yüksek yüzdeye tekabül ediyordu. MHP'nin bu seçimlerde özellikle Balıkesir, Manisa ve Isparta gibi illerde kazandığı başarı, eski merkez sağı boşalttığı alanı kısmen doldurabildiğine işaret ediyordu.

MHP, 2011 genel seçimlerinde yüzde 12,98'lik oy oranıyla 53 milletvekilliği kazandı. 2007'ye göre oylarındaki azalış yüzde 1 düzeyinde olmasına rağmen milletvekili sayısının 18 adet azalması AK Parti'nin özellikle az sayıda milletvekili çıkarılan illerde oyların çoğunluğuyla birlikte milletvekillerinin tamamını almasıyla yakından ilişkilidir. Örneğin Kırıkkale, Kırşehir, Çankırı, Çorum, Karaman ve Niğde gibi Orta Anadolu illerinden 2007'de birer milletvekili çıkarılan MHP, 2002 seçimlerinde bu koltukların tamamını AK Parti'ye karşı kaybetti. Bu durumun aşağıda değinileceği gibi MHP'nin seçmen profilinin; bununla bağlantılı şekilde seçimlerde izlediği stratejinin değişmesiyle yakından bağlantılı olduğu açıktır.

Son on iki yılın seçim sonuçları göz önünde bulundurulduğunda MHP'nin seçmen profilinin zaman içerisinde bir değişim geçirdiği söylenebilir. 2007'den itibaren parti vitrininde değişikliğe giden MHP, geleneksel milliyetçi seçmen tabanından ayrılan, daha seküler, kentli ve eğitimli kitlelerden oluştuğunu söyleyebileceğimiz 'ulusalci' kesime ulaşabildi. Bir bakıma, 12 Eylül öncesinde 'aşırı sağ' içinde gösterilen MHP Türkiye'de değişen toplumsal dinamiklerin de etkisiyle kendisini mümkün olduğunca merkeze çekebildi.

Tüm bu etmenler göz önüne alındığında son on yıl içerisinde MHP'nin seçmen tabanında önemli bir farklılaşma olduğu söylenebilir. MHP, çok uzun dönemler boyunca nüfusun görece homojen bir yapıya sahip olduğu Orta Anadolu ve hinterlandında etkili oldu. 2007 ve 2011 genel seçimlerinde, daha önce güçlü olduğu Orta Anadolu illerinde ancak Türkiye ortalaması kadar oy alabilmişti. Buna karşılık, özellikle Akdeniz ve Ege sahil şeridindeki illerde Türkiye ortalamasının üzerine çıktı. Bu, hem partinin kendi iç dinamikleriyle hem de Türkiye siyasetinin değişimiyle ilgilidir. Son on bir yılda Türkiye'de merkez sağı giderek erimesi, seçmen tabakasının önemli bir kısmının AK Parti'ye kaymasına yol açtı. Ancak diğer partiler de belirli ölçülerde bu oy havuzundan pay alabildiler. Son dönemde alınan seçim sonuçları, MHP'nin özellikle sahil şeritlerinde merkez sağı geride bıraktığı oyların bir kısmını kendisine devşirebildiğini gösteriyor. Ayrıca aynı bölgeler açısından bakıldığında MHP ile CHP seçmenleri arasında bir geçişkenlik olduğu da açığa çıkıyor.

2009 yerel seçimlerinde MHP, iddialı olabileceği bölgeleri önceden belirleyerek adaylarının sahaya erken inmelerini sağlamış ve biri büyükşehir olmak üzere on ilde belediye başkanlığını kazanmıştı. MHP'nin 30 Mart öncesinde de benzer bir çizgi izlediği görüldü. Bazı merkezlerde MHP adayları aylar öncesinden açıklanarak çalışmalara başlamalarının önü açıldı. Ancak muhtemelen 2012 Kongresinde ortaya çıkan tablonun etkisiyle MHP yönetimi bu kez daha itidalli davranarak genel siyasette tanınan figürlerin çok fazla öne çıkmasına izin vermedi.

MHP'nin 30 Mart yerel seçim stratejisini Çözüm Süreci'ne karşıtlık bağlamında oluşturması bekleniyor. Partinin Kürtlerden oy alma kaygısını çoktan bırakmış olması, bu tavrı kolaylaştırıcı bir etki meydana getirebilecek. Dahası bu karşıtlık, MHP'nin belirli bölgelerde ulusalcı seçmene daha kolay ulaşması yönünde bir etki doğurabilecek. Bu durum, partinin CHP'nin yanı sıra eski merkez sağ geleneğin bakiyesinden de oy alabilmesini sağlayabilecek.

Tüm bunlara rağmen MHP'nin 30 Mart seçimlerinde iktidara yönelik güçlü ve ciddi bir alternatif olduğunu iddia etmesini sağlayacak oy oranlarına ulaşması oldukça zor görünüyor. Bu analizin kaleme alındığı dönem net bir tahmin yapmak için henüz erken olsa da MHP'nin 30 Mart'ta, 2011 genel seçimlerinde aldığı oyun gerisine düşmeyeceği öngörülebilir. Ancak yerel seçimlerdeki başarı ölçütü bir öncekiyle yapılan karşılaştırma bağlamında belirlenirse farklı bir manzara ile karşılaşılabilir. İstanbul ve İzmir'de zaten çok fazla etkili olamayan MHP, 2009'un gerisinde kalan bir tablo ile seçimi kapatabilir.

GİRİŞ

Milliyetçi Hareket Partisinin (MHP), geçmişten bu yana Türkiye'nin siyasî hayatında sahip olduğu ağırlığın, elde ettiği oy oranlarının ötesine geçtiği bilinir. Partinin bu isim altında 1969'da başlayan macerası, 1970'lerin çalkantılı ortamında etkin bir siyasal figür olarak belirmesini sağladı. MHP, bazen parlamentoda ve hükümette ama belki de bundan daha güçlü olarak sokaklarda ülke siyasetinin rotasını çizen aktörlerden biri oldu. Partinin en baştan itibaren önem verdiği, gençlik başta olmak üzere her kesimde ve her alanda örgütlülük düşüncesi, seçim sonuçlarında ortaya çıkan tablonun çok ötesinde bir etkiye ve güce sahip olmasını sağladı. Ancak 12 Eylül 1980 darbesinin ortaya çıkardığı tahribattan MHP de yeterince nasibini aldı. Parti ve Ülkü Ocakları gibi yan kuruluşları kapatıldı; mensupları yargılandı ve bunların bir kısmı idam da dâhil olmak üzere ağır cezalara çarptırıldı. Bu durum, özellikle de cezaevi deneyimi, aşağıda detaylı şekilde değinileceği gibi MHP'nin, ideolojik öncüllerini mercek altına alması sonucunu doğurdu. Dolayısıyla partinin genel siyasal yaklaşımında dinî doz belirli ölçülerde yükseldi; 'Türk-İslâm sentezi' MHP'nin rotasını belirleyen ana eksen görünümü kazandı. 1993 yılında Muhsin Yazıcıoğlu ve ekibinin MHP'den

ayrılmasına dek ideolojinin temel parametreleri hakkındaki tartışmaların sürdüğü söylenebilir.

'90'lı yılların başında Soğuk Savaşın sona ermesi ve tek kutuplu bir dünya düzenine geçiş, milliyetçi hareketlerin dünya ölçeğinde güçlerini yitireceğine dair bir beklenti oluşturdu. Ancak kısa sürede bu düşüncenin bir yanılgıdan ibaret olduğu anlaşıldı ve baştaki öngörünün aksine farkı ülkelerde milliyetçi partiler güç kazanmaya başladı. Aynı süreçte, Türkiye'de terör eylemleri ve bunlara karşı devletin güvenlikçi bakış açısıyla geliştirdiği sert tepkinin doğurduğu sorunlar doruk noktasına varmıştı. Hem dünyada hem de Türkiye'de yaşanan bu olağanüstü koşullar MHP'nin oylarının giderek yükselmesini beraberinde getirdi; sonunda da Parti'yi iktidar ortağı yaptı. Ancak MHP'nin iktidarda bulunduğu süre zarfında iyi bir performans gösterdiğini söylemek oldukça zor. Kuşkusuz 1999-2002 sürecinde yaşanan tüm sorunları MHP'ye ihale etmek doğru bir yaklaşım olmaz. Yine de sorunların faturasının seçmenler tarafından koalisyon hükümetinin diğer ortakları ile beraber MHP'ye de kesildiği görüldü ve parti, 2002 seçimlerinde Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) dışında kaldı.

2002'de tek başına iktidara gelen ve sonraki iki genel seçimde de aynı başarıyı tekrarlayan AK Parti'nin pek çok açıdan Türkiye'de siyaset yapma tarzını değiştirdiği açıktır. AK Parti, Cumhuriyet'in başından itibaren yüz yüze olunan ve artık kronikleşen sorunları çözmek için siyaseten cesurane denilebilecek adımlar attı. İktidar partisi, bunun yanında ülkenin tartışma gündemine ilişkin ana başlıkları belirledi ve bir bakıma muhalefetin kendisini takip etmesini sağladı. Böylece muhalefetin genel tavrı, kendi politikalarını üretmek ve yeni projelerle seçmenin karşısında çıkmak yerine tam anlamıyla AK Parti karşıtı bir tutum benimsemek yönünde şekillendi. Bu bakımdan, zaman içerisinde diğer siyasal partilerin AK Parti'ye göre pozisyon belirledikleri görüldü. Aynı süreçte, eski merkez sağ gelenek giderek erirken solu belirli ölçüde kendinde birleştirmeye

yi başaran CHP'nin yanı sıra MHP de ayakta kalabilen muhalefet partileri oldular. Böylece gerek CHP gerekse MHP hem kendi seçmen kitlelerini hem de parti politikalarını belirli eksenler doğrultusunda konsolide etmeye başladı. Ancak muhafazakâr seçmenlerin önemlice bir kısmının AK Parti'ye yönelmesi, MHP'nin yeni alanlara açılması durumunu beraberinde getirdi. MHP, merkez sağ geleneğin mirasının en azından bir kısmına talip oldu. Bu durumun MHP'nin geleneksel seçmen profilinde bir değişiklik olması sonucunu doğurduğu söylenebilir. Eski 'milliyetçi-muhafazakâr' seçmen tabakasının bir kısmını AK Parti'ye devreden MHP, özellikle sahil şeritlerinde etkili olmaya başladı, daha kentli ve eğitilmiş kesimlere ulaşabilmeyi başardı. Bu yeni işbirliği durumu, MHP'nin barajın üstünde kalmasını sağlayacak bir seçmen kitlesini kendinde tutabilmesini sağladı.

MHP, son dönemde kendi siyasetinin merkezine Çözüm Süreci karşıtlığını yerleştirdi. Partinin bu konudaki sert yaklaşımının toplumsal değişim dinamikleri ile ne ölçüde uyduğu oldukça tartışmalı bir konudur. Ancak MHP'nin bu tavrıyla da belirli hassasiyetlerin sözcüsü olduğu açık. Bu bağlamda, Çözüm Süreci'nin istikameti, ortaya çıkabilecek olumlu ya da olumsuz gelişmelerin MHP'nin siyasal panoramadaki ağırlığının belirlenmesinde etkili olacak. Ayrıca Parti yönetiminin seçim sonuçlarından bağımsız şekilde gücünü korumasının ne ölçüde sürdürülebilir bir durum olduğunu da zaman gösterecek.

TARİHSEL ARKA PLAN: CUMHURİYET SONRASI TÜRKÇÜ DÜŞÜNCE VE HAREKET'E GEÇİŞ

MHP'nin ideolojik açıdan Cumhuriyet tarihi içindeki geçmişi 1940'lı yıllara dek götürülebilir. İdeoloji taşıyıcılarının kendilerini Kemalist

milliyetçilikten ayırıştırması en net şekilde 1944 yılında yaşanan Türkçülük-Turancılık davası ile gerçekleşir. Dava kapsamında yargılanan Nihal Atsız, Reha Oğuz Türkkkan ve Alparslan Türkeş gibi isimlere 'tabutluk'larda ağır işkenceler yapıldı ve o güne dek rejim tarafından göz yumulan siyasî faaliyetleri yasaklandı. Tek Parti, dönemin ardından gelen Demokrat Parti (DP) iktidarı da, kendilerini destekleyen Türkçülerin beklentilerinin aksine bu tür faaliyetleri yasaklayıcı önlemler aldı. Dolayısıyla 'milliyetçi düşünce' siyasal örgütlenmesini gerçekleştirmek için uzun süreler beklemek zorunda kaldı.

1960 darbesinin öne çıkan isimlerinden biri olan, 'ihtilalin kudretli albayı' şeklinde anılan ve ara rejimin Başbakanlık Müsteşarlığı görevini üstlenen Alparslan Türkeş, darbeden kısa süre sonra Milli Birlik Komitesi (MBK) tarafından yönetimden ve Ankara'dan uzaklaştırılarak Hindistan'a büyükelçi olarak gönderildi. Türkeş, yurda dönüşünden sonra siyasî faaliyetlere başladı. Bu zemindeki en elverişli araç ise yılında 1958 yılında Cumhuriyetçi Millet Partisi ve Türkiye Köylü Partisinin birleşmesiyle kurulan ve başkanlığını Osman Bölükbaşı'nın üstlendiği Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi'dir (CKMP).

Osman Bölükbaşı'nın 1962'de istifa ederek CKMP'den ayrılmasının ardından Türkeş ve arkadaşları 1965 yılında partiye üye oldu. Aynı yıl Türkeş genel başkanlığa seçildi; 1969 yılında ise CKMP adını Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) şeklinde değiştirdi. CKMP, Bölükbaşı'nın ayrılmasından sonra ciddi bir oy kaybına uğradı. Öyle ki, 1961 seçimlerinde yüzde 13,9 düzeyinde olan oylar, Türkeş'in genel başkanlığında girilen 1965 genel seçimlerinde yüzde 2,24'e indi.¹ 1968 yerel seçimlerinde ise CKMP yalnızca yüzde 1 düzeyinde oy aldı. 1969 seçimlerine MHP kimliği altında girildi; ancak sonuçlar açısından durum fazla değişmedi. Parti, 1969'da yüzde

1. Genel seçim sonuçlarına ilişkin veriler Milletvekilleri Genel Seçimleri: 1923-2007, (Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları, Ankara:2008)'den alınmıştır.

3,02; 1973'te ise yüzde 3,38'de kaldı.² Ancak dönemde uygulanan seçim sistemlerinin etkisiyle MHP sürekli olarak Meclis'te temsil edilme imkânı buldu. Aynı zamanda parti, Suat Hayri Ürgüplü kabinesine üç; Birinci Milliyetçi Cephe (MC) hükümetine iki; İkinci MC'ye ise biri başbakan yardımcılığı olmak üzere beş bakan verdi. Bu arada, 1977 genel seçimlerinde, yüzde 6,42 ile tarihindeki en yüksek oy oranına ulaştı.

MHP, kuruluşundan itibaren Türkiye siyasetinde aldığı oy oranlarından çok daha fazla etkili oldu. Bu durumu sağlayan en önemli etmenlerden biri MHP'nin örgütlülüğe verdiği önemdir. 1966 yılında bir bakıma CKMP'nin gençlik kolları şeklinde kurulan Ülkü Ocakları tüm tarihi boyunca MHP'ye insan kaynakları bakımından lojistik destek sağlayan en önemli kurum oldu. 1970'lerin kutuplaşma ortamında Ülkü Ocakları aracılığıyla MHP gençliğe nüfuz edebilme başarısı gösterdi. Ancak bu noktada bir parantez açılarak bu durumun bir yan etkisinden de bahsetmek gerekiyor. MHP gençliği, 1970'lerde sol-la çatışmaya girmekten çekinmedi. Söz konusu yapı, MHP'nin iktidara da gelse muhalefette de kalsa kamuda belirgin bir güç elde etmesinde de etkili oldu. Aynı süreçte MHP, kendi eğilimine koşut şekilde çalışan işçi sendikalarından meslek birliklerine pek çok oluşumun ortaya çıkmasını aktif şekilde destekledi. Böylece, 12 Eylül öncesinde hem sokağa hem de sivil topluma hakim olmayı başaran sağdaki en önemli aktörlerden biri oldu. Merkez partilerin bu tür yapılara sahip olmamasının MHP'lilerin lehine olacak bir takım ilişkilerin doğmasını sağladığı da açıktır. Zira hem '80'ler hem de '90'lar boyunca iktidarda olan partiler Ülkü Ocakları başta olmak üzere MHP'ye angaje olan kurumlarla bağlantılı çok sayıda bürokratla çalışmak durumunda kaldı. Böylelikle MHP, neredeyse tüm sağ iktidarların 'gayri resmi ortağı' durumunda oldu.

2. Veriler, Oya Çitçi, Yerel Seçim Coğrafyası: 1963-1999, (TODA-İE Yayınları, Ankara: 2005)'ten alınmıştır.

Öte yandan '70'li yıllar, aynı zamanda MHP'nin ideolojisini ortaya koyma çabası içinde geçti. Bu süreçte, hareketin lideri Alparslan Türkeş'in Dokuz Işık eseri önemli bir başlangıç noktası oluşturdu.³ Türkeş, dönemde ideolojik açıdan güçlü bir pozisyonda bulunan liberalizm, sosyalizm, komünizm ve kapitalizmin tümüne karşı ortak bir reddiye niteliğindeki bu çalışmasıyla kendi çevresinde örgütlenen siyasal hareketin kurucu unsurlarını ortaya koymaya çalıştı. Türkeş'in bu çalışmasını takiben, Ayhan Tuğcuğil [İskender Öksüz] Türk Milliyetçiliği Fikir Sistemi,⁴ Kurt Karaca [Fikret Eren] Milliyetçi Türkiye⁵ ve İbrahim Kafesoğlu Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri⁶ isimli kitaplarıyla bir bakıma MHP'nin fikrî zeminini güçlendirmeye gayret ettiler.

Ancak Nihal Atsız'ın bu dönemde etki ve güç itibarıyla (Türkeş hariç) sayılan bu isimlerin üzerinde yer aldığını da kaydetmek gerekir. 1940'lardan itibaren Türkçü bir dil kullanan Atsız, hem romanları hem de düşüncelerini sistematik olarak aktardığı kuramsal çalışmalarıyla ilk dönemde MHP'nin belki de en önemli teorisyeni olmuştur. Öte yandan tüm bu isimlerin çalışmalarda belirli bir 'maneviyat' vurgusu bulursa da esas itibarıyla seküler bir yapı içerisinde oluşacak bir siyasal düzen arayışındadır. Ancak Parti'nin Anadolu'da karşılığının artmasına koşut olarak söylem içindeki İslamî vurgu giderek güçlendi. O zamana dek İslamcı düşünceleriyle tanınan Necip Fazıl Kısakürek'in 1979'da MHP'ye katılması bu yeni yaklaşımın en önemli göstergelerinden-

3. 965'ten itibaren CKMP'nin, daha sonra MHP'nin temelini oluşturan Dokuz Işık tezi ilk olarak Türkeş'in 1967 yılında CKMP kongresinde yaptığı konuşma ile ortaya çıkmış; daha sonraki süreçte detaylandırılarak kitaplaştırılmıştır. Söz konusu kitabın en son genişletilmiş baskısı 1978 yılında yapılmıştır. Daha sonraki baskılar 1978 baskısının tekrarıdır.

4. Ayhan Tuğcuğil, Türk Milliyetçiliği Fikir Sistemi, (Töre Devlet Yayınları, Ankara, 1980). Kitabın ilk baskısı 1975 yılında yapılmıştır.

5. Kurt Karaca, Milliyetçi Türkiye: Milliyetçi Toplumcu Düzen, (Çınar Yayınları, ilaveli 4. Baskı, İstanbul: 1971).

6. İbrahim Kafesoğlu, Türk Milliyetçiliğinin Meseleleri, (MEB Yayınları, İstanbul:1970).

TABLO 1: 1980 ÖNCESİ MHP GENEL VE YEREL SEÇİM OY ORANLARI⁷

Genel Seçimler			Yerel Seçimler	
Yıl	Oy Oranı	M.vekilli Sayısı	Yıl	Oy Oranı
1965	2,2	11	-	-
1969	3,0	1	1968	1
1973	3,4	3	1973	1,3
1977	6,4	16	1977	6,6

dir. Bu süreç, MHP'nin diğer partilerle birlikte 12 Eylül rejimi tarafından kapatılmasına kadar devam edecek; ancak darbe, ideolojik söylemin tamamen dönüşmesi açısından Parti için adeta bir milat olacaktır.

1980 SONRASI YENİDEN DOĞUŞ

12 Eylül 1980 askerî darbesinin pek çok açıdan en geniş travmatik etkiyi MHP üzerinde yaptığı söylenebilir. '80 öncesi yaşanan çatışma ortamında 'devletin tarafında' konumlanan ülkücü hareketin, darbe yönetiminin tutuklama, işkence ve yargılamalarıyla eleştirel bir sorgulama içine girdikleri görüldü. Bu süreçte en büyük şaşkınlığı, MHP ve ülkücü kuruluşlar hakkında 1981 yılında açılan 945 sanıklı davanın yaşattığı açıktır. Türkeş dâhil 49 MHP'linin idamının istendiği ve 1987'de sonuçlanan dava kapsamında 5 kişi idam, dokuz kişi ömür boyu, 219 kişi ise çeşitli sürelerle hapis cezası aldı.⁸ Ancak bu dava henüz sonuçlanmadan farklı yargılamalar nedeniyle dokuz ülkücü idam edildi; hatta bu kararlardan bir kısmının askerî rejim tarafından 'idam edilen solculara karşı denge sağlamanın' aracı olarak kulla-

nıldığı sıklıkla iddia edildi. Ancak askerî rejimin MHP'lilere karşı tavrı yalnızca bu yargılamalarla sınırlı kalmadı. 12 Eylül sonrasında çok sayıda ülkücü başta Mamak Askerî Cezaevi olmak üzere gözaltında ya da tutuklu buldukları yerlerde ağır işkencelere maruz kaldı. Bu durumun ülkücülerin devlete daha eleştirel bir şekilde bakmalarını beraberinde getirdiği bilinir; ancak, belki de bundan daha önemli olarak cezaevi yıllarında çok sayıda ülkücü İslam'a daha fazla sarıldı.⁹

Darbe sonrasında yaşananlar, MHP'nin ideolojisindeki dönüşümü, daha doğrusu dine yönelik vurgunun artmasını iyiden iyiye güçlendirdi. Söz konusu değişiklik, büyük ölçüde cezaevinde dine daha fazla yaklaşan bazı ülkücülerin milliyetçilik anlayışlarını yeniden yorumlama arayışları sonucunda gerçekleşti. İyiden iyiye laik bir zeminde hareket eden Türkçü çizginin yerini İslamî öğelerin yoğun bir şekilde kullanıldığı yeni bir yaklaşım aldı.¹⁰ 'Türk-İslam sentezi' bu süreçte MHP'nin karakteristiğini oluşturan temel yaklaşım görünümü kazandı. Bir bakıma MHP, siyasal süreçlerin parçası oldukça dilinde ve söyleminde bir değişiklik yapmak durumunda kaldı. Örneğin partinin kurucuları, 1940'lardan itibaren Turancı bir çizgi izlemelerine rağmen siyasal parti çatısı altında örgütlenmeye başladıkla-

7. TÜİK, Milletvekilleri Genel Seçimleri.; Çitçi, Yerel Seçim Coğrafyası ve <http://secim.iha.com.tr/Bolgeler.aspx?il=0&ilce=0&belde=0&parti=0&skod=1058&stip=3&s=28%20Mart%202004%20%20C4%B01%20Genel%20Meclisi%20Se%20A7imi>'den derlenmiştir.

8. Tanıl Bora ve Kemal Can, Devlet, Ocak, Dergâh: 12 Eylül'den 1990'lara Ülkücü Hareket, (İletişim Yayınları, 6. Baskı, İstanbul: 2000), s. 111.

9. Bu süreçte, doğrudan askeri yönetime destek veren çok sayıda MHP kökenli ismin bulunduğunu da atlamamak gerekir. Yüksel Taşkın, Anti-Komünizmden Küreselleşme Karşıtlığına Milliyetçi Muhafazakar Entelijensiya, (İletişim Yayınları, İstanbul:2007), s. 248-249.

10. Tanıl Bora, Türk Sağının Üç Hali: Milliyetçilik, Muhafazakarlık, İslamcılık, (İletişim Yayınları, 3. Baskı, İstanbul:2003), s. 178.

rı andan itibaren bu konuya vurgu yapmadı. Yine hükmettikleri kitlenin sayısal büyüklüğü arttıkça dine yönelik vurgu da giderek yoğunlaştı. Diğer taraftan Türk-İslam sentezinin tamamen bilinçli bir tercih olmanın ötesinde biraz da koşulların o noktaya getirmesiyle ilişkisi olduğu söylenebilir. '70'ler boyunca partinin Anadolu'ya açılmasıyla birlikte yönetici kadroları da dâhil olmak üzere belirli bir dönüşüm geçirdi. Dolayısıyla siyasal mücadele, kaçınılmaz bir şekilde partinin toplumsal dinamikleri daha fazla göz önünde bulundurması sonucunu doğurdu.

Henüz MÇP kimliği altında siyaset yapmaya devam ederken parti, kendi içindeki en büyük kırılmalardan birini yaşadı. Muhsin Yazıcıoğlu önderliğindeki altı MÇP milletvekili partilerinden istifa ederek Büyük Birlik Partisi'ni (BBP) kurdular.

Darbeden sonra siyasî partilerin yeniden kurulmasına izin verildiğinde eski MHP'liler, ilk olarak Muhafazakâr Parti çatısı altında örgütlendiler. Elbette burada 12 Eylül öncesinde MHP içinde siyaset yapıp 1983 sonrası başka partilere geçen çok sayıda ismin varlığının da altı çizilmelidir. Zaten yukarıda değinildiği gibi MHP oy oranlarını aşan etkisini biraz da bu yayılmaya borçludur. Ancak parti, buna rağmen varlığını sürdürme becerisi gösterebildi. Askeri yönetiminin çıkardığı zorluklar nedeniyle Muhafazakâr Parti, 1983 seçimlerine katılmadı; 1985 yılında ise adını Milliyetçi Çalışma Partisi (MÇP) olarak değiştirdi. 1987 yılında yapılan referandumda 12 Eylül'ün siyasi yasaklarının sona ermesiyle MÇP'nin başına 'başbuğ' Alparslan Türkeş geçti. Parti, Türkeş'in liderliğinde girilen 1987 seçimlerinde yüzde 2,93; 1989 yerel seçimlerinde ise yüzde 4,14 oranında oy aldı. MÇP, Meclis'te

temsil edilme imkânına ise 1991 seçimleri öncesinde Refah Partisi (RP) ve Islahatçı Demokrat Partisi (IDP) ile yaptığı ittifak aracılığıyla kavuştu. İttifak, bu seçimlerde aldığı yüzde 16,9'luk oy oranıyla Meclis'e girdi; seçimden sonra partilerine dönen MÇP'liler 19 sandalye ile TBMM'de yer almaya başladı.

Bu arada, henüz MÇP kimliği altında siyaset yapmaya devam ederken parti, kendi içindeki en büyük kırılmalardan birini yaşadı. Muhsin Yazıcıoğlu önderliğindeki altı MÇP milletvekili partilerinden istifa ederek Büyük Birlik Partisi'ni (BBP) kurdular. MHP teşkilatlarından ve Ülkü Ocakları'ndan pek çok kişi, partilerinden istifa ederek BBP'ye geçti. BBP kurucuları, özellikle dine yaklaşım konusunda ana akım MHP çizgisinden farklı yerde durmaları nedeniyle, parti yönetimiyle yaşadıkları uzlaşmazlık sonucu bu tür bir karara varmışlardır. Ancak BBP, MHP açısından belki de başta düşünülen çok daha küçük bir olumsuz etki meydana getirdi.

Parti, kendi içinde yaşadığı uzun tartışmalar sonunda 1993 yılında eski adı olan Milliyetçi Hareket Partisine (MHP) geri döndü. Bir bakıma, 1991 seçimlerinde kurulan ittifakla birlikte MHP, 1970'lerdeki gücünün de ötesine geçerek Türk siyasal yaşamındaki en önemli bileşenlerden biri görünümü kazandı. Ancak Parti, 1995 seçimlerinde yüzde 8,2 oy almasına rağmen yüzde onluk ülke barajı nedeniyle Meclis dışında kaldı. 1991-1995 arasındaki süreç, Türkiye ekonomisi ve siyaseti için üst üste krizlerin yaşandığı bir görünüm sergilemesine rağmen MHP'nin baraj altında kalması parti içinde, ilk olarak BBP'nin kuruluşuna giden süreçte başlayan 'başbuğ'un otoritesine yönelik tartışmaları bir kez daha gündeme getirir de lider değişimine gidecek bir süreç yaşanmadı. Burada, en fazla dikkat çeken noktalardan biri MHP'den kopan BBP'nin ANAP ile seçim ittifakına giderek TBMM'de yedi milletvekiliyle temsil edilme imkânı bulmasıydı. Ancak BBP de kısa sürede üç milletvekilinin ANAP'ta kalması nedeniyle bir bölünme yaşadı ve MHP

seçmenin kendisini tercih etmesini sağlayacak bir strateji geliştiremedi.

MHP için en önemli milatlardan bir diğeri ise hareketin doğal lideri, 'başbuğ' Alparslan Türkeş'in 1997 yılındaki vefatından sonra yaşanan liderlik mücadelesidir. 6 Temmuz 1997 tarihinde yapılan parti kongresinde genel başkanlığa Türkeş'in oğlu Tuğrul Türkeş ve uzun yıllar parti yöneticiliği yapmış olan akademisyen kökenli Devlet Bahçeli aday oldu. Oldukça olaylı bir şekilde gerçekleşen Kongre'yi kazanan Bahçeli daha sonra yapılan diğer tüm kongrelerde de aynı başarıyı tekrarlayarak günümüze dek genel başkanlığı elinde tuttu. Parti, aşağıda daha detaylı değinileceği gibi, tarihindeki en büyük oy oranına da Bahçeli yönetimi altında ulaştı. Buna karşılık, Tuğrul Türkeş'i destekleyen ekip, Kongre sonrasında partiden ayrılarak Aydınlik Türkiye Partisini (ATP) kurdu. Ancak bu parti, siyasal arenada somut bir başarı elde edemedi ve Tuğrul Türkeş, Bahçeli'nin çağrısı öncesinde MHP'ye geri döndü.

HÜKÜMETE DÖNÜŞ

1990'larda dünyada yaşanan bir dizi gelişme, MHP'yi de önemli ölçüde etkiledi. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra tek kutuplu dünyaya geçiş, öteden beri siyasal dilini komünizmle mücadele üzerine kurmuş olan MHP'nin ideolojik öncüllerini yeniden mercek altına almasını beraberinde getirdi. Demokrasinin küresel ölçekte yükselişe geçtiği bu dönemde dünyanın farklı bölgelerinde mikro milliyetçilik hareketleri de güçlendi. Farklı ülkelerde milliyetçi siyasal hareketler ardı ardına iktidara gelmeye başladı.¹¹ Dolayısıyla liberal demokrasilerin yükselişiyle birlikte milliyetçiliğin tarih sahnesinden silineceğine dair tezler dile getirilirken tam tersi bir durum yaşandı.¹² Bu durum, MHP'liler için partilerininin

varoluş gerekçesinin bir kez daha doğrulanmasını sağladı. Üstelik Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra yeniden hatırlanan "dış Türkler" olgusu bu özgüveni yükselten bir yüz taşıyordu.¹³

Kuşkusuz 1990'larda siyasal topografyada yaşanan değişim dalgasından Türkiye de nasibini aldı. Türkiye bir taraftan uzun sürecek koalisyonlar dönemine girerken diğer taraftan da Kürt sorunu en siyasetin en güncel başlığı haline geldi. Kürt sorunu büyüyüp doğrudan güvenlikçi paradigmanın etkisine girdikçe demokrasi üzerindeki askerî vesayet de giderek yükseldi. Ancak Kürt sorununun aslında MHP'nin ideolojisini üzerine kurgulayacağı sabiteyi meydana getirme gibi bir işlevinin de bulunduğu söylenebilir. 'Komünizm tehdidi'nin ortadan kalkmasından sonra MHP, 'devletin bekası' sorunsalını siyasetinin merkezine yerleştirdi. Terör sorununun boyutlarının artmasının MHP için elverişli bir zemin sunduğu açıktır. Nitekim 1990'lı yıllarda terörün artmasıyla birlikte MHP de oylarını düzenli olarak artırmaya devam etti. Bu konudaki milat noktasının 1999 yılında Abdullah Öcalan'ın yakalanarak Türkiye'ye getirilmesinin olduğu söylenebilir. DSP azınlık hükümetinin ülkeyi yönettiği bir 'ara dönem'de yaşanan bu gelişme bu partinin yanı sıra soruna ilişkin en sert dili kullanan MHP'nin de işine yaradı. MHP, bu şekilde 1999 yılında yapılan genel seçimlerde kendi oy rekorunu kıırarak seçimden sonra oluşturulan koalisyon hükümetinin bir parçası oldu.

MHP, tarihindeki en önemli çıkışı, Bahçeli'nin genel başkanlığı devralmasından kısa bir süre sonra yapılan 1999 genel seçimlerinde yakaladı. 1991-1999 arasındaki siyasal istikrarsızlık, Ecevit'in Demokratik Sol Parti'si (DSP) ile birlikte 'denenmemiş' iki alternatiften biri olarak kalan MHP'nin önünü açtı. Parti, 1999 seçimlerinde ulaştığı yüzde 17,97 oy oranı ile en fazla oyu elde eden DSP'nin (yüzde 22,18) ardından ikinci sıraya yerleşti. Seçimlerden sonra

11. Umut Özkırmlı, 'Giriş', 21. Yüzyılda Milliyetçilik, der. Umut Özkırmlı, (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul:2008), s. 1-2.

12. Süleyman Seyfi Ögün, Modernleşme, Milliyetçilik ve Türkiye, (Bağlam Yayınları, İstanbul:1995), s. 125.

13. Bora ve Can, Devlet, Ocak, Dergâh, s. 496.

oluşan aritmetiğe göre DSP ve MHP koalisyon hükümeti en gerçekçi alternatifti. Ancak özellikle Rahşan Ecevit gibi DSP yönetiminde etkili isimlerin geçmişteki uzlaşmazlıklar nedeniyle bu ittifaka soğuk baktıklarını ifade etmeleri işi zorlaştıran bir yön taşıyordu. Kısa süre içinde bu sorun aşıldı ve DSP, MHP ve ANAP arasında 57. Cumhuriyet hükümeti kuruldu. MHP, bu hükümette biri başbakan yardımcılığı olmak üzere 12 koltukla temsil edildi.¹⁴ Böylece MHP, 25 yıl ardından yeniden hükümet ortağı oldu. Ancak en baştan sorunlu kurulan bu ortaklığın Türkiye için istikrar vaat etmekten uzak olduğu kolayca anlaşılabilir bir durumdu.

57. hükümet, Avrupa Birliği uyum sürecine yönelik paketlerin çıkarılmasında önemli bir işlev yükledi. Bu açıdan, AK Parti'nin ilk döneminde karşısında bulunduğu AB uyum paketlerinin ön hazırlıklarının bu hükümet tarafından yapıldığı söylenebilir. Ancak DSP-MHP-ANAP koalisyonunun hafızalarda bıraktığı en önemli gelişmenin Türkiye'yi derinden etkileyen 2001 ekonomik krizi olduğu da açıktır. Nitekim bu krizin giderek büyümesi nedeniyle koalisyon partileri, henüz üçüncü yılları yeni dolmuşken erken seçim kararı almak zorunda kaldılar ve 3 Kasım 2002'de Türkiye yeni bir seçim deneyimi yaşadı. AK Parti'yi tek başına iktidara getiren 3 Kasım seçimlerinde her üç parti de Meclis dışında kaldı.

2002 SONRASI RESTORASYON DÖNEMİ

MHP için en kritik eşiklerden birinin 3 Kasım 2002 seçimleri olduğu söylenebilir. Parti, 3 Kasım 2002 seçimlerinde yüzde 8,4'lük oranla ülke barajının altında ve dolayısıyla Meclis dışında kaldı. Seçimden hemen önce hükümet ortağı olan bir partinin Meclis dışında kalmasının

14. Toplam 34 üyeli kabinede DSP biri başbakanlık olmak üzere toplamda 12; ANAP ise 10 bakanlığa sahipti. Bu tabloda en dikkat çeken yönlerden biri DSP'nin 136; MHP'nin 129 sandalyesi olmasına rağmen 86 milletvekili bulunan ANAP ile neredeyse eşit bakanlık almalarıdır.

partililer açısından travmatik bir etki meydana getirmesi doğal görülebilir. Aynı akıbeti, DYP, ANAP ve DSP'nin de yaşaması MHP'nin içine girmesi muhtemel krizin etkisini azalttı ama yine de bu durum, MHP içerisinde bir liderlik tartışması başlattı.¹⁵ Özellikle aynı seçimlerde aldıkları yenilgiler nedeniyle ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz ile DYP'nin başındaki Tansu Çiller'in koltuklarını gönüllü şekilde bırakmaları MHP muhalefetini de harekete geçirdi. En başta, sağlık sorunlarını da gerekçe göstererek genel başkanlıktan vazgeçebileceğinin işaretlerini veren Bahçeli daha sonra kararını değiştirdi ve partiden asıl ayrılanlar, daha doğrusu tasfiye edilenler muhalifler oldu. Ruşen Çakır'ın MHP'nin 2002'deki seçim yenilgisi üzerine yaptığı 'Nereye Gitti Bu Ülkücüler?' röportaj serisinde¹⁶ MHP'lilerin parti yönetimine yönelik ciddi bir eleştirel sorgulamalarının olduğu gayet açık bir şekilde görülüyordu. Hatta Ümit Özdağ, Ramiz Ongun, Koray Aydın, Namık Kemal Zeybek gibi çok sayıda ismin adı genel başkanlık için geçiyordu. Bunun yanında, MHP tabanının bir kısmının Muhsin Yazıcıoğlu'nun BBP'sine kayabileceği gibi yorumlar da yapılıyordu. Ancak zaman içinde Bahçeli, kendi gücünü konsolide etme ve parti içindeki iktidarını güçlendirme başarısı gösterdi.

3 Kasım 2002 aslında Türkiye siyasetinin temel dinamiklerinin şekillenmesi açısından da bir milat noktası olarak kabul edilebilir. Beş partinin (DYP, MHP, Genç Parti, DEHAP ve ANAP) yüzde 5 ila 10 arasında oy alıp Meclis dışında kalmasının etkisiyle yüzde 34,2 oy oranıyla tek başına iktidara gelen AK Parti, Türkiye'de siyasetin genel çerçevesini değiştirdi. Uzun süreli koalisyonların meydana getirdiği siyasal ve ekonomik istikrarsızlığın kısa sürede ortadan kalkmasını sağladı.

15. Hüseyin Yayman, "Değişim ve Süreklilik Ekseninde MHP", SETA Analiz, no.5 (Şubat 2009), s. 11.

16. Ruşen Çakır, Nereye Gitti Bu Ülkücüler?, (Metis Yayınları, İstanbul:2003).

Bu süreçte MHP'de zaman içinde farklı saiklerle ortaya çıkan muhalif kanatlar, özellikle kongre süreçlerinde ortak hareket etme becerisi gösteremedi. Tam tersine, Bahçeli yönetimi, zaman içerisinde attığı birtakım taktik adımlarla muhaliflerin bir kısmını kendi yanına çekti. Bunun en belirgin örneklerinden biri, daha önce Bahçeli'ye karşı liderlik mücadelesi başlatmış olan Ümit Özdağ ve Koray Aydın gibi isimlerin 2011 seçimlerinden hemen önce yeniden MHP'ye davet edilmiş ve parti listelerinden aday gösterilmiş olmasıdır. Aslında benzeri bir durum, daha önce Tuğrul Türkeş örneğinde de yaşanmıştı. Ancak seçimler bitir bitmez, zaten seçilmesi çok zor yerden listeye konulmuş olan Özdağ, ihraç istemiyle Disiplin Kurulu'na sevk edildi. Koray Aydın ise 2012 Kongresinde Bahçeli ile girdiği yarış kaybetti. Buradan da anlaşılabilir gibi MHP'nin kuşatıcı politikalar izleyerek etki alanını genişletme çabası daha çok seçim dönemleriyle sınırlı kalıyor.

2004 yerel seçimlerine gelindiğinde 3 Kasım 2002 genel seçimlerinin psikolojik etkisi halen atlatılamamıştı. MHP, bu seçimlerde, oylarını yeniden artırarak yüzde 10,13'e çıkardı. Toplamda 247 belediye başkanlığı kazandı. Ancak bunlardan yalnızca dört tanesi (Niğde, Gümüşhane, Kastamonu ve Iğdır) il belediyesiydi. 1999'da İl Genel Meclisi sonuçlarına göre yüzde 17,16 oranında oy alan ve 498 belediye kazanan MHP için bu sonuçlar kazanılan belediyeler bağlamında yarı yarıya azalma anlamına geliyordu. Böylece 2002'de Meclis dışında kalan MHP, bir bakıma, ikinci darbeyi almış oluyordu. 2002'deki çıkışını 2004'te de devam ettiren AK Parti ise bu şekilde ilk başarısının tesadüf olmadığını kanıtlama imkânı buldu.

MHP, 2002'de dışarda kaldığı TBMM'ye 2007 genel seçimlerinde geri döndü. Bu seçimlerde MHP, yüzde 14,27'lik oranla 71 milletvekili kazandı.¹⁷ Burada en fazla dikkat çeken nokta-

lardan biri, partinin Orta Anadolu'daki varlığını belirli ölçülerde de devam ettirebildiğini gösteren son seçim olmasıdır. Nitekim bu seçimlerde MHP, söz konusu illerin çoğundan (AK Parti'nin gerisinde kalmış olsa dahi) milletvekili çıkarmayı başardı. Ancak parti, aynı durumu 2011'de tekrarlamayı başaramadı ve bu bölgede siyaset zemininin daraldığı ortaya çıktı.

2007 seçimleri, MHP'nin Orta Anadolu'daki varlığını devam ettirebildiğini gösterdiği son seçim oldu.

Parti, kendi oy potansiyeli açısından bakıldığında son dönemlerdeki en önemli çıkışını 2009 yerel seçimlerinde yaşadı. Aralarında Adana Büyükşehir Belediyesi de olan toplamda on il belediyesini (Manisa, Balıkesir, Uşak, Osmaniye, Gümüşhane, Kastamonu, Karabük, Bartın ve Isparta) kazanan MHP, elinde bulunan Niğde'yi AK Parti'ye; Iğdır'ı ise Demokratik Toplum Partisine (DTP) kaptırdı. Parti, il genel meclisi seçimlerinde yüzde 16,1'lik bir orana ulaştı ki, bu, 1999 genel seçimlerinden sonra tarihindeki en yüksek yüzdeye tekabül ediyordu. MHP'nin bu seçimlerde özellikle Balıkesir, Manisa ve Isparta gibi illerde kazandığı başarı, eski merkez sağın boşalttığı alanı kısmen doldurabildiğine işaret ediyordu. Bu bağlamda, partinin özellikle kazandığı iller bağlamında farklı toplumsal kesimlere hitap edebilecek doğru adaylar belirleyebildiğini gösteriyordu. Ayrıca kazanılan on ilden yedisinde 2004 seçimlerinde AK Parti'nin başarılı olduğu hatırlandığında bu sonuçlar daha anlamlı bir zemine oturuyordu. Bunun yanında, kazanılamasa bile seçimlerde Ankara Büyükşehir Belediyesi için elde edilen yüzde 26,9'luk oran Parti için ayrı bir motivasyon unsuru teşkil ediyordu. Ancak 2011 genel seçimlerinde Parti yeniden oylarında azalma ile karşılaştı.

17. İstanbul'dan MHP adayı olarak seçilen Cihat Özönder, mazbatasını alamadan trafik kazası geçirip vefat ettiğinden MHP, 2007-2011 arası TBMM'de bir kişi eksik olarak temsil edildi.

2011 genel seçimleri öncesi, MHP en büyük darbeyi aday listelerinin belirlenmesinden sonra ortaya çıkan 'kaset skandalı' ile yaşadı. Milletvekili aday listelerinde üst sıralarda bulunan bazı parti yöneticilerinin cinsel içerikli özel görüntüleri kendilerini 'farklı ülkücüler' şeklinde adlandırılan bir grup tarafından internette yayınlandı. Ayrıca istifa etmemeleri halinde diğer başka isimlerin de görüntülerinin yayınlanacağı açıklandı. Bu süreçte on MHP yöneticisi, görevlerinden, partilerinden ve milletvekili adaylığından istifa etti.¹⁸ Söz konusu görüntülerin kamuoyu araştırmalarına göre baraj sınırında olan MHP'nin Meclis'e girememesine neden olacağı iddia edilmesine rağmen parti, belki de hızlı istifaların etkisiyle bu tür sorun yaşamadı. MHP, 2011 genel seçimlerinde yüzde 12,98'lik oy oranıyla 53 milletvekilliği kazandı. 2007'ye göre oylarındaki azalış yüzde 1 düzeyinde olmasına rağmen milletvekili sayısının 18 adet azalması AK Parti'nin özellikle az sayıda milletvekili çıkaran illerde oyların çoğunluğuyla birlikte milletvekillerinin tamamını almasıyla yakından ilişkilidir. Örneğin Kırıkkale, Kırşehir, Çankırı, Aksaray, Çorum, Karaman ve Niğde gibi Orta Anadolu illerinden 2007'de birer milletvekili çıkaran MHP, 2011 seçimlerinde bu koltukların tamamını AK Parti'ye karşı kaybetti. Bu durumun aşağıda değinileceği gibi MHP'nin seçmen profilinin; bununla bağlantılı şekilde seçimlerde izlediği stratejinin değişmesiyle yakından bağlantılı olduğu açıktır.

2011 seçimlerinde MHP, yalnızca Iğdır'da birinci parti olabildi; en yüksek oy oranına yüzde 41,23 ile AK Parti'nin arkasından ikinci olabildiği Osmaniye'de ulaştı. Adana, Antalya ve Mersin gibi güney illerinde yüzde 20 oranının üzerine çıktı. Manisa, Aydın, Muğla ve Uşak gibi Ege illerinde yüzde 15'i geçti; Ankara başta olmak üzere

Orta Anadolu illerinde genelde Türkiye ortalamasına yaklaşık bir sonuç elde etti. Bu sonuçlar, pek çok ilde 2009 yerel seçimlerine göre önemli bir düşüşü ifade ediyordu. Buna karşılık, MHP, Türkiye'nin batısında kalıcı ve önemli bir aktör olduğunu bir kez daha göstermiş oluyordu.

Son on iki yılın seçim sonuçları göz önünde bulundurulduğunda MHP'nin seçmen profilinin zaman içerisinde bir değişim geçirdiği söylenebilir. Güvenilir kamuoyu araştırmalarıyla tanınan KONDA'nın Genel Müdürü Bekir Ağırır, düzenli olarak yineledikleri Barometre araştırmasının ortaya koyduğu bulgulara göre MHP seçmeninin yaklaşık üçte iki oranında erkeklerden oluştuğunu ifade ediyor. Yine aynı bulguların ortaya koyduğuna göre genellikle lise mezunlarından oluşan MHP seçmeni bu yönüyle Türkiye ortalamasından daha yüksek bir eğitim seviyesine sahip. Çalışma yaşamına katılma ve devlet memuru olma gibi ölçütler açısından da MHP seçmeni Türkiye ortalamasının üzerine çıkıyor. Ağırır, MHP'nin Kürtler ve Alevilerden neredeyse hiç oy alamadığını, seçmen tabanının geleneksel muhafazakârlara dayandığını da ilave ediyor.¹⁹ Bu tespitlere MHP'nin giderek kentlerden daha fazla oy aldığını da eklemek gerekir. 2007'den itibaren parti vitrininde değişikliğe giden MHP, geleneksel milliyetçi seçmen tabanından ayrılan, daha seküler, kentli ve eğitilmiş kitlelerden oluştuğunu söyleyebileceğimiz 'ulusalci' kesime ulaşabildi. Bir bakıma, 12 Eylül öncesinde 'aşırı sağ' içinde gösterilen MHP Türkiye'de değişen toplumsal dinamiklerin de etkisiyle kendisini mümkün olduğunca merkeze çekebildi. Kuşkusuz bu yaklaşımın oluşmasında 2002 seçimlerinde ortaya çıkan sürpriz bir çıkış yapan Genç Parti tecrübesinin de önemli bir etkisi var. Genç Parti, milliyetçi popülist bir dil kullanarak özellikle ülkenin batısında yaşayan kentli seçmen

18. "MHP'de deprem: Kaset istifaları!", Radikal, 25 Mayıs 2011. Görüntüsü yayınlanan bir kişi ise Genel Merkez'in talebi üzerine partideki görevlerinden ayrılmasına rağmen milletvekili adaylığından istifa etmedi ve MHP listesinden milletvekili seçildi.

19. Bekir Ağırır, 'MHP Seçmeni Kimlerden Oluşuyor?', T24, 21 Mart 2011.

kitlesi üzerinde etkili oldu.²⁰ Dolayısıyla MHP, toplumda yaşanan sosyolojik dönüşümü belirli ölçülerde okuyabildi. Ancak Partinin Kürt sorunu başta olmak üzere pek çok konuda var olan kırmızı çizgileri siyasetini tamamen yeni bir zemin üzerinde kurmasını da engelledi.

Tüm bu etmenler göz önüne alındığında son on yıl içerisinde MHP'nin seçmen tabanında önemli bir farklılaşma olduğu söylenebilir. MHP, çok uzun dönemler boyunca nüfusun görece homojen bir yapıya sahip olduğu Orta Anadolu ve hinterlandında etkili oldu. Partinin baraj altında kaldığı 2002 seçimlerinde ortaya çıkan tablo bile bu yargıyı doğrular mahiyette. Ancak 2007 genel seçimleri ile birlikte bu tablonun önemli ölçüde değiştiği dikkat çekiyor. 2007 ve 2011 genel seçimlerinde MHP, daha önce güçlü olduğu Orta Anadolu illerinde ancak Türkiye ortalaması kadar oy alabildi. Buna karşılık, özellikle Akdeniz ve Ege sahil şeridindeki illerde Türkiye ortalamasının önemli ölçüde üzerine çıktı. Bunun hem partinin kendi iç dinamiklerinden kaynaklanan hem de Türkiye siyasetinin değişimiyle ilgili yüzleri olduğu söylenebilir. Gerçekten de son on bir yılda Türkiye'de merkez sağın giderek erimesi, seçmen tabakasının önemli bir kısmının AK Parti'ye kaymasına yol açtı. Ancak diğer partiler de belirli ölçülerde bu oy havuzundan pay alabildiler. Son iki dönemdir Gündüz Aktan, Füsün Köroğlu, Deniz Bölükbaşı ve Sümer Oral gibi isimlerin MHP listelerinden aday gösterilmiş olması bu çabaların somut düzleme yansıması olarak gösterilebilir.

Son dönemde alınan seçim sonuçları, MHP'nin özellikle sahil şeritlerinde merkez sağın geride bıraktığı oyların bir kısmını kendisine devşirebildiğini gösteriyor. Ayrıca aynı bölgeler açısından bakıldığında MHP ile CHP seçmenleri arasında bir geçişkenlik olduğu da açığa çıkıyor. Her iki partinin aday belirleme süreçlerinde

bu etkeni göz önünde bulundurduğu da anlaşılabilir. MHP, özellikle iddialı olabileceği bölgelerde merkez sağ seçmene ve hatta CHP'lilere hitap edebilecek isimler belirlemeye özen gösteriyor. Örneğin 2009 yerel seçimlerinde MHP'nin kazandığı Manisa ve Balıkesir'de 2004, 2007 ve 2011 seçimleriyle karşılaştırıldığında neredeyse 20 puanlık bir artış sağlamıştır. Buna karşılık, her iki ilde 2009 seçimlerinde CHP oylarında ortalama 15 puan düşüş yaşanmıştır. Bu durum, CHP seçmenlerinin önemlice bir kısmının AK Parti'ye karşı belediye başkanlığında MHP adayını tercih ettiği şeklinde yorumlanabilir.²¹ Benzer bir durum, MHP'nin oylarında beş puan azalma; buna karşılık CHP'de beş puan artışın görüldüğü Antalya'da yaşandı ki bu durum, CHP'nin büyükşehir belediyesini kazanmasına yetti. Ancak bu örneklerde partiler arası resmî bir ittifak bulunmadığının altının çizilmesi gerekiyor. Seçmenlerin AK Parti karşısında kazanma ihtimali bulunan partiye kendiliklerinden kaydıkları anlaşılabilir.

2014 yerel seçimleri için MHP, Hatay'da ANAP kökenli Mete Aslan'ı gösterdi. Yine ilk kez 2009'da seçilen Manisa'da Cengiz Ergün, Karabük'te Rafet Vergili gibi yerel eşraftan isimlerin aday olarak belirlendiği dikkat çekiyor. Aynı durumun CHP için de geçerli olduğu söylenebilir. CHP, son dönemde izlediği sağa açılma politikası aracılığıyla zaten her koşulda kendi yanında saf tutacağını düşündüğü seçmenlerinin yanına sağdan gelecek oyları ekleme amacıyla hareket ediyor. Söz konusu geçişlilik durumunun özellikle yerel seçimlerde daha etkili olduğu söylenebilir. Genel seçimlerde kendi partisine oy veren seçmen kitlesi, yerel seçimlerde partisinden kendi bölgesinde yeterince iddialı olmadığını gördüğünde oy verme tercihini değiştirebiliyor.

20. H. Bahadır Türk, Şirket ve Parti: Genç Parti ve 'Yeni Siyaset', (İletişim Yayınları, İstanbul:2008), s. 262.

21. TÜİK sitesinin seçim sonuçlarına ilişkin sayfasında detaylı seçim sonuçları bulunmaktadır. <http://tuikapp.tuik.gov.tr/secim-dagitimapp/yerel.zul> Ayrıca <http://secim.haberler.com/2011/manisa-merkez-secim-sonuclari/> ve <http://secim.haberler.com/2011/balikesir-merkez-secim-sonuclari/> adreslerine de bakılabilir.

TABLO 2: 1980 SONRASI MHP’NİN SEÇİM PERFORMANSLARI²²

Genel Seçimler			Yerel Seçimler (İl Gn.Mec.)	
Yıl	Oy Oranı	M.vekili Sayısı	Yıl	Oy Oranı
1987	2,9	-	-	-
1991	16,9	62 (19)-	1384	-
1995	8,2	-	1989	4,1
1999	18,0	129	1994	7,9
2002	8,4	-	1999	17,9
2007	14,3	71	2004	10,4
2011	12,9	53	2009	16,0

MHP’nin adaylarını belirlerken bu etmeni göz önünde bulundurması kendi adına makul bir tercih olarak görülebilir. Ancak MHP yetkililerin bu tür ittifak söylentilerine kesin bir dille karşı çıktıklarını de eklemek gerekiyor.²³

SON ON YILIN TEMEL TARTIŞMA BAŞLIKLARI VE MHP’NİN TUTUMU

MHP’nin son on yıl içinde ortaya çıkan temel tartışma konularının çoğunda statükocu bir yaklaşım benimsediğini söylemek yanlış olmaz. Aslında ironik bir şekilde bu durumu meydana getiren etmenlerden birinin AK Parti’nin tutumu olduğu söylenebilir. İktidar partisinin son on bir yılda siyasal tartışma gündemini tek başına belirlemesi ve toplumsal dinamikleri yönlendirmesi MHP’yi muhalif bir pozisyon almaya itti. Bu nedenle son dönemlerin neredeyse tüm tartışma başlıklarında MHP’nin AK Parti’den farklı bir yaklaşım benimsediği görüldü.

22. TÜİK, Milletvekilleri Genel Seçimleri, Çitçi, Yerel Seçim Coğrafyası ve <http://secim.ih.gov.tr/Bolgeler.aspx?il=0&ilce=0&belde=0&parti=0&skod=1058&stip=3&s=28%20Mart%202004%20%C4%B01%20Genel%20Meclisi%20Se%C3%A7imi>’den derlenmiştir.

23. Semih Yalçın, “MHP-CHP İttifakı Mümkün mü?”, Ortadoğu, 5 Ağustos 2013; “MHP’li Büyükataman: MHP’nin Hiçbir Partiyile İttifakı Söz Konusu Değil” haberler.com, 17 Aralık 2013.

Çözüm Süreci

Çözüm Süreci konusunda, olumsuz anlamda, en net tepkiyi MHP’nin gösterdiği söylenebilir. Bu bakımdan, MHP’nin, örneğin sürece yönelik çelişkili ve ikircikli bir tutum takınan CHP’nin aksine en baştan itibaren tarafını belirlediği açıktır. Başta Genel Başkan Devlet Bahçeli olmak üzere MHP’nin tüm sözcüleri, Çözüm Süreci’nin Türkiye’yi bölünmeye götüreceği bir rota izlediğini ısrarla savundular. Başta bazı dış politika sorunları olmak üzere farklı başlıklar altında hükümette destek vermekten kaçınmayan MHP, Çözüm Süreci söz konusu olduğunda eleştirinin dozajını oldukça yükseltti. Hatta MHP, siyasal dilinin temelinde Çözüm Süreci karşıtlığını yerleştirdi. Parti, böylece dış politika ve ekonomi başta olmak üzere pek çok alanda seçmenin karşısına yeni öneriler ile çıkmak yerine Çözüm Sürecinin gidişatı üzerinden bir enerji üretmeye çalışmayı tercih etti. Bu bağlamda, MHP, Türkiye’de son dönemde sıklıkla dile getirilen kutuplaşma tezini güçlendiren bir çizgi izledi.

MHP’nin Çözüm Süreci konusundaki tavırının siyasal geçmişinden kaynaklanan refleksler kadar halihazırdaki seçmen kitlesini konsolide etme çabasıyla da bağlantılı olduğu söylenebilir. İlk olarak MHP, geçmişten günümüze uzanan çizgi içinde, yaşananları anlamlandırmak için ‘Kürt sorunu’ ifadesini kullanmaktan ısrarla kaçındı.

Ortada etnik temelli bir sorun olduğunu ısrarla reddeden MHP, doğrudan PKK terörü üzerine odaklandı.²⁴ Ancak bu durum, MHP'nin Kürtlerden giderek uzaklaşmasına neden oldu. Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde 1977 yerel seçimlerinde Bingöl belediye başkanlığını kazanmasını sağlayacak kadar etkili olabilen MHP giderek gücünü yitirdi. Bu bağlamda, MHP'nin Kürtlere ulaşacak bir söylem ortaya koyamadığını, hatta bunun için gayret sarf etmediğini söylemek gerekir. Buna karşılık, Çözüm Süreci'nin karşısında yer alan kesimleri kendi yanında tutabildi. Ayrıca bu tavrın MHP'nin özellikle sahil bölgelerinde yaşayan, daha seküler yaşam tarzlarına sahip seçmen kitlesine ulaşmasında etkili olduğu da söylenebilir. Bu nedenle, MHP, baraj altında kaldığı 2002'den sonra yaşanan dört seçimde de oylarını yüzde 13-17 bandında tutabildi.

Özellikle son birkaç yıldır Çözüm Süreci'nin MHP için başlıca gündem maddesi olduğu söylenebilir. Bahçeli'nin yanı sıra Oktay Vural ve Yusuf Halaçoğlu gibi parti yöneticileri Çözüm Süreci'ni 'ihamet' gibi ağır ifadelerle eleştirdi. Ana muhalefet partisi CHP içinden sürece yönelik farklı sesler yükselirken MHP, bir bütün olarak sürecin karşısında yer aldı. Hatta MHP, Çözüm Süreci bağlamında Meclis'te kurulması düşünülen araştırma komisyonuna ilişkin oylamaya bile katılmadı.²⁵ Benzer bir tavrın örneği olarak Fethiye Belediye Başkanı'nın aslında demokratikleşme paketinde yer alan düzenlemeler nedeniyle hükümeti protesto etmek için Kürtçe kelimelerin bulunduğu bir afiş bastırması partiden ihracı için yeterli sayıldı.²⁶

Tüm bunlardan hareketle Çözüm Süreci'nin bundan sonra izleyeceği seyrin MHP açısından kritik bir öneme sahip olduğu söylenebilir.

Bir bakıma, sürecin olumsuz yönde seyretmesi MHP'nin oylarını artırabilecektir. Yapılan tüm kamuoyu araştırmaları sürece mütereddit bakan ciddi bir seçmen kitlesinin bulunduğunu gösteriyor. Bu bağlamda, terör eylemleri nedeniyle geçmişten itibaren farklı vesilelerle sürekli olarak tazelenen düşmanlık algısının kısa sürede değişeceğini söylemek çok da mümkün değil. MHP'nin sürece yönelik tavrını açık bir şekilde ortaya koyması, süreçte yaşanabilecek olumsuz gelişmelerin ardından nispi bir oy artışı yakalamasını beraberinde getirebilir. Kaldı ki süreç olumsuz bir şekilde ilerlemese dahi milliyetçi ya da ulusalcı reflekslerden ötürü müzakere yoluyla çözüme karşı çıkanlar kendileri için en gerçekçi adres olarak MHP'yi bulabilecekler. Ancak bunun bir kısır döngü meydana getirdiğini de eklemek gerekiyor. Bu tür bir siyaset, MHP'nin yalnızca belirli bir kesime hitap edebilmesi sonucunu doğuruyor. Böylece MHP, kısmi bir oy artışı beklentisiyle daha geniş kitlelere ulaşma şansını kaybediyor.

Gezi Eylemleri

2013 Mayısının son günlerinde başlayan 'Gezi eylemleri' iktidar kadar Türkiye muhalefetine de alışık ve hazırlıklı olmadığı bir görünüm çiziyordu. Taksim Gezi Parkı'nda başlayan olayların kısa süre içinde ülke geneline yayılması muhalefet partilerini de pozisyon almaya itti. Örneğin CHP, aktif olarak bu eylemleri destekledi ve yöneticileriyle bu sürecin içinde yer almaya çalıştı. BDP ise kurumsal kimliğiyle eylemlerin içinde bulunmayacağını açıklasa da Sırrı Süreyya Önder gibi milletvekillerinin sürece müdahil olmalarını engellemedi. Dolayısıyla Gezi süreci, iktidarın karşısında yer alan tüm muhalif kesimlerin belirli bir ölçüde katıldığı ya da en azından desteklediği bir görünüm sergiledi. Ancak MHP'nin bu sürece nötr kaldığı, eylemleri desteklemediği; ancak açıktan karşı da çıkmadığı görüldü. Bu yaklaşımın Devlet Bahçeli'nin 'aklıselim sahibi' devlet adamı görüntüsünü pe-

24. Hüseyin Yayman, "Şark Meselesinden Demokratik Açılıma Türkiye'nin Kürt Sorunu Hafızası", SETA Rapor (2011), s. 305.

25. "Çözüm süreci komisyonu kuruldu", ntvmsnbc.com, 9 Nisan 2013.

26. "Behzat Saatçi MHP'den ihraç Edildi", cnnturk.com, 26 Kasım 2013.

kiştiren bir yönü olduğu ifade edilebilir.²⁷ Böylece Bahçeli, tabanını sokaktan uzakta tutarak devletin muhtemel bir kaos ortamı yaşamaması yönündeki tavrını tekrarladı.

Devlet Bahçeli, genel başkan olduğu ilk dönemden itibaren tabanını sokaklardan uzak tutmaya özen gösteriyor. Ülkü Ocakları gibi örgütlü bir gençlik kitlesine hükmeden MHP'nin bu tavrı, Türkiye'de yaşanan kutuplaşma ikliminde sokak çatışmalarının ortaya çıkmaması için oldukça sağduyulu bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Bu bakımdan, MHP'nin Gezi sürecinde söz konusu tavrını devam ettirdiğinin altının çizilmesi gerekir. Söz konusu eylemlerin sol bir söylem kullanmaları da MHP kitlesinin sürecin uzağında kalmasını kolaylaştıran bir etki meydana getirdi. Ancak partinin geleneksel muhafazakâr kitlesinden farklılaşan daha seküler diyebileceğimiz seçmenlerinin sürece nispeten sempatiyle baktıkları söylenebilir. Nitekim Gezi'yi anlamaya yönelik bazı araştırmalarda az sayıda MHP seçmeninin de eylemciler arasında yer aldığı ortaya çıktı.²⁸

Bu noktada, ilginç bir durumun daha altını çizmek gerekiyor. MHP, ana muhalefet CHP'nin Başbakan'a yönelik son dönemde sıklıkla başvurduğu 'diktatörlük, 'otoriterlik' gibi nitelermelerin hiçbirini kullanmadı. Ancak bu durumun siyasal duruştan daha ziyade partinin Çözüm Süreci başta olmak üzere pek çok konuda hükümete yönelik muhalif yaklaşımının iç tutarlılığı ile bağlantılı olduğu söylenebilir. Yukarıda değinildiği gibi, MHP, Çözüm Süreci'nde hükümetin PKK'nın isteklerine boyun eğdiğini, dış politikada ise dış güçlerin istekleri doğrultusunda hareket ettiğini savundu. Bir bakıma hükümeti, aşırı güçlü olmakla değil, MHP sözcülerinin kendi ifadeleriyle 'piyon' ya da

'maşa' görünümünü çizmekle itham etti.²⁹ Aslında bu tavır genel olarak milliyetçi ideolojilerin güç ve otoriteye verdiği önem ile de yakından bağlantılı görülebilir. MHP, hükümeti eleştirmek için otoriterleşme söylemi yerine aslında kendi iradesini kullanamama ya da buna hiç sahip olmama yaklaşımıyla 'güçsüzlük', dolayısıyla olumsuzluk algısı oluşturmaya çalıştı. Bu bakımdan, Genel Başkan Bahçeli'nin "Başbakan Erdoğan, PKK terör örgütünün sorunlarını çözmek için uğraşiyor, İmralı canisini doyurmak ve tatmin etmek için çırpınmaktadır"³⁰; Grup Başkanvekili Oktay Vural'ın "Bu açılım projelerinden faydalanan bir tek PKK vardır. Çözüm ve barış olarak ileri sürülen bu yaklaşım sadece Öcalan'ın istek ve arzularını yerine getirme sürecine dönmüştür"³¹; Genel Başkan Yardımcısı Semih Yalçın'ın "Sözde çözüm ve barış denilen süreç, hükümetin kontrolünden çıkmış. Ortaya bu çıkıyor. İmralı iyi polisi, Kandil kötü polisi oynuyor. Hükümet arada kalmış durumda. Hükümet sürecin işlediğini zannediyor. Kandil süreci yönetiyor. Meğer AKP'nin ampülü Kandil'miş"³² sözleri MHP'nin yaklaşımına örnek olarak verilebilir. Tüm bu ifadelerin kesiştiği ortak nokta, Çözüm Süreci'nin Türkiye'nin ulusal çıkarlarına değil, PKK'ya hizmet ettiği ifadesidir. Bu bakımdan, MHP'nin hükümeti basiretsizlikle suçladığı dikkat çekiyor.³³ Tüm bu ifadelerde dikkat çeken, meselenin taraflarından biri devlet olduğu takdirde sürecin tek yanlı işlemesi gerektiği yönündeki algıdır.

Aynı zamanda MHP, özellikle Gezi Parkı eylemleri sırasında öne çıkan hükümete karşı 'ya-

27. Hatem Ete-Coşkun Taştan, "Kurgu ile Gerçeklik Arasında Gezi Eylemleri", SETA Rapor (2013), s. 130.

28. "KONDA Gezi Parkı Araştırması: Kimler, Neden Oradalar ve Ne İstiyorlar?", T24, <http://t24.com.tr/files/GeziPark%C4%B1Final.pdf>.

29. Bu konuda birkaç örnek için bkz., "Bu hükümet siyasal maşa", etikhaber.com,

21 Ağustos 2010; "Bahçeli'den Sert Sözler", Milliyet, 24 Mart 2013.

30. "Bahçeli'den Sert Sözler", Milliyet, 24 Mart 2013.

31. "MHP Genel Başkan Vekili Vural'dan Çözüm Sürecine Tepki", haberler.com, 13 Eylül 2013.

32. "Semih Yalçın: Meğer AKP'nin Ampülü Kandil'miş", Akşam, 27 Nisan 2013.

33. "MHP Genel Başkan Yardımcısı Semih Yalçın: Çözüm Süreci Türkiye'yi Kiskaca Soktu", sondakika.com, 31 Temmuz 2013.

şam tarzına müdahale' tartışmalarına da girmedi. Bir bakıma, Partinin seçmen kitlesinin ağırlığını muhafazakâr kesimin oluşturması, bu tartışmaların uzağında kalınmasını beraberinde getirdi. Dolayısıyla parti, geleneksel seçmen tabanının tepkisini alacak spekülasyon girişimlerin içinde bulunmamaya çalıştı. Bu yaklaşımıyla MHP yönetiminin kendisi açısından doğru yerde durduğu söylenebilir. Zira bu şekilde parti, Gezi'de ortaya çıkan olumsuz tablonun bir parçası olmadığı gibi kendi kitlesini sokaklardan uzak tutarak muhtemel bir çatışma iklimini engelledi.

Ergenekon ve Balyoz Davaları

12 Eylül askerî darbesinin en önemli mağdurlarından biri olan MHP, bu duruma rağmen hiçbir zaman açık bir anti militarist politika izlemedi. Türkiye siyasetini yoğun bir şekilde etkileyen askerî vesayet sorunu, bu bakımdan, MHP için asıl gündem maddesi olmadı. Türkiye'de vesayetle mücadelenin en önemli dönüm noktalarından biri olan Ergenekon davasının ilk ortaya çıktığı dönemde MHP açık bir şekilde aleyhte bir tutum sergilemedi. Ancak yargılamanın kapsamı genişledikçe MHP de olumsuz bakış açısını derinleştirdi. Özellikle sanıklarının çoğunluğu asker olan Balyoz davası başladığında MHP artık iyice bu yargılamaların aleyhinde tutum geliştirdi. 2009'la birlikte önce 'demokratik açılım' nitelemesiyle başlayan Çözüm Süreci ilerledikçe MHP'nin bu davalara karşı söylemi keskinleşti. Bir bakıma, çözüm sürecinde müzakerelerin sorunsuz gitmesi ve sürekli mesafe alınması MHP'nin sürece yönelik eleştirilerinin Ergenekon ve Balyoz sanıkları etrafında berraklaşmasını sağladı.

MHP'nin Ergenekon ve Balyoz davalarına yönelik en belirgin yaklaşımı, Balyoz davasının sanıkları arasında bulunan emekli Korgeneral Engin Alan'ın yargılamalar devam ederken MHP listelerinden milletvekili adayı gösterilmesi oldu. Alan, İstanbul'dan milletvekili seçilmesine rağmen tutuklu olduğu için TBMM'ye gelip yemin edemediğinden bu sıfatı kazanamadı. Anayasa

Mahkemesi'nin uzun tutukluluk süresi nedeniyle tahliye edilmeleri gerektiği yönünde karar verdiği karardan da, CHP'li Mustafa Balbay ve KCK'dan yargılanan BDP'li vekillerin aksine, Alan, hakkındaki hükmün kesinleşmiş olması nedeniyle yararlanamadı. Alan'ın tahliye olamamasının MHP'nin bu konudaki tavrını daha rijit bir hale getirdiği söylenebilir.

MHP'nin son on yıl içinde ortaya çıkan temel tartışma konularının çoğunda statükocu bir yaklaşım benimsediğini söylemek yanlış olmaz.

MHP, söz konusu davalara ilişkin yaklaşımını Çözüm Süreci bağlamında PKK ile yapılan görüşmeler ile birleştirdi. 'Terör örgütü' ile görüşme yürütülürken 'komutanların hapiste olmaları' geride bıraktığımız dönemde MHP'nin en önemli siyasal argümanlarından biri oldu. MHP sözcüleri, özellikle Engin Alan örneğinden hareketle, PKK'la görüşmelerin yürütüldüğü bir süreçte bu örgütle mücadele eden komutanların tutuklu olması üzerinde sıklıkla durdu. Burada MHP, söz konusu yargılamaların gerekçesini oluşturan 'darbe girişi' iddialarını ise görmezden geldi. Dolayısıyla söz konusu iddialar dışarıda bırakılınca geride yalnızca mağdurluk söylemi kaldı.

Diğer taraftan, MHP'nin 2007 yılında gerçekleşen cumhurbaşkanlığı seçiminde yargısal vesayetle mücadele ve demokrasinin güçlenmesi bakımından önemli bir sınav verdiği görüldü. Parti, 2007 genel seçimlerinden sonra Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanı seçilme sürecinde Genel Kurula katılarak Anayasa Mahkemesi'nin ünlü '367 kararı' nedeniyle ortaya çıkan toplantı karar yeter sayısına ulaşabilmesini sağladı.³⁴ Bu şekilde, yeni

34. Hüseyin Kocabıyık, "Milliyetçi Hareket Partisi", SETA Analiz, no. 39 (Mayıs 2011), s. 6.

12 Eylül 2010 günü yapılan referandumda MHP açık bir şekilde 'hayır' oyu kullanacağını ilan etti. Bu süreçte, 12 Eylül darbesinin ve sonrasında oluşan askerî rejimin mağduru durumunda bulunan pek çok ülkücü 'evet' oyu vereceklerini açıklayarak MHP'nin kurumsal tavrını eleştirdiler.

bir kriz yaşanmadan AK Parti adayı Abdullah Gül cumhurbaşkanı seçilebildi. Bir bakıma, 2002'de Meclis dışı kaldıktan sonra 2007'de tekrar parlamentonun kapısından giren MHP yeni bir devlet krizinin ortaya çıkmasını engelledi.

Yeni Anayasa

AK Parti'nin iktidara ilk geldiği günden beri dile getirdiği 'yeni anayasa' aslında öteden beri tüm partilerin üzerinde ittifak ettikleri bir konuydu. Diğer partilerle birlikte MHP'nin de kurumsal kimliğini ortadan kaldıran 1982 Anayasası'nı değiştirmek 1983 yılında demokrasiye yeniden dönüş sürecinin başlamasıyla birlikte tüm partilerin seçmenlerine vaatleri arasında oldu. AK Parti'nin Anayasayı birlikte değiştirme önerisi MHP cephesinden olumlu cevap bulmadı. Bunun üzerine AK Parti, 1982 Anayasası'nda geniş kapsamlı bir değişiklik paketi hazırladı; ancak öneri, TBMM'de ancak referandumla kabul edilebilmesini sağlayacak bir çoğunluk yakalayabildi. 12 Eylül 2010 günü yapılan referandumda MHP açık bir şekilde 'hayır' oyu kullanacağını ilan etti. Bahçeli, bu tavrın da ötesine geçerek referandumda seçmenlerin hayır demelerini sağlamak için sahaya indi ve mitingler yaparak bu çağrısını yüksek sesle dile getirdi. Bu süreçte, 12 Eylül darbesinin ve sonrasında oluşan askerî rejimin mağduru durumunda bulunan pek çok ülkücü 'evet' oyu vereceklerini açıklayarak MHP'nin kurumsal tavrını eleştirdiler.

Gerçekten de söz konusu referandum sürecinin MHP'ye oy veren kitlelerde soru işaretleri uyanmasına yol açtığı söylenebilir. Nitekim anayasa referandumunda yüzde 58'lik oranda bir evet oyuyla karşılaşılması MHP'nin de tavrını revize etmesine yol açtı.

2011 seçimlerinden sonra TBMM bünyesinde kurulan yeni anayasa komisyonuna diğer partilerle birlikte MHP de üye verdi. Ancak bu noktada bir gerçeğin altını çizmek gerekiyor. Meclisteki dört partinin eşit sayıda üye verdiği bu komisyonun ortak bir anayasa metni üzerinde uzlaşması en baştan itibaren oldukça iyimser bir beklenti olarak görülebilir. Gerçekten de özellikle Kürt sorunu ekseninde tartışmaların yoğunlaştığı bir anayasa yapım sürecinde MHP'nin diğer partilerle müşterek bir zeminde buluşması beklenemez bir durumdu. Bu bakımdan, MHP'nin komisyona katılma gerekçesinin 12 Eylül referandumunda 'hayır cephesi'nin bir başka bileşeni olan CHP'den farklı olmadığını ifade etmek gerekiyor. Her iki parti de toplumda yeni bir anayasa çıkarılması beklentisinin olduğunu gördü ve seçmenlerin taleplerine cevap vermek açısından sürecin bir parçası olmaya çalıştı. Ancak komisyon beklenebileceği gibi somut bir sonuç elde edemeden 2013 yılının sonlarında dağıldı. MHP, komisyon çalışmaları sırasında en çok CHP ile benzer noktalarda buluştu. Resmî ideoloji ve vatandaşlık tanımları gibi esas nirengi noktaları sayılabilecek konularda ise her iki parti, AK Parti ve BDP'nin farklı bağlamlarda savundukları yaklaşımın uzağında kaldı ve bir bakıma statükonun savunuculuğunu üstlendi. Örneğin TESEV'in yeni anayasa çalışmalarına ilişkin izleme raporlarında da görüldüğü gibi vatandaşlık tanımı, anadil tartışmaları, düşünce ve ifade özgürlükleri gibi konularda AK Parti ile BDP'nin; bunların karşısında da MHP ve CHP'nin tutumları birbirine benzerdi.³⁵

35. Etyen Mahçupyan, Mehmet Uçum ve Özge Genç, "Yeni Anayasa Sürecini İzleme Raporu: Nasıl Bir Anayasaya Doğru Gidiyoruz?", TESEV Rapor, no.3 (Mart 2013), s. 3-4.

MHP'nin mevcut koşullarda yeni bir anayasa çıkarılması konusunda çok fazla ısrarcı olmaya-çağını görmek hiç de zor değil. Zira yeni anayasa ekseninde tartışmalar özellikle Kürt sorununun çözümü ekseninde yoğunlaşıyor. Yeni anayasanın içermesi beklenen eşit vatandaşlıktan siyasal özgürlüklerin genişletilmesine ve vesayetin tamamen tasfiyesine ilişkin pek çok başlık, Kürt sorunu ile yakından bağlantılı. Dolayısıyla son dönemde siyasal yaklaşımının ana hatlarını büyük ölçüde çözüm süreci karşılığı üzerine kuran MHP'nin bu tür bir anayasayı desteklemesi için çok fazla neden bulunmuyor. Bundan dolayı önümüzdeki dönemde MHP için yeni bir anayasa çıkarılmasının öncelikler arasında bulunmayacağı söylenebilir.

30 MART 2014 YEREL SEÇİMLERİ GÜNDEMİ: KAMPANYA, ADAYLAR, ÖNCELİKLER

2009 yerel seçimlerinde MHP, iddialı olabileceği bölgeleri önceden belirleyerek adaylarının sahaya erken inmelerini sağlamıştı. O dönemde özellikle AK Parti'nin aday belirleme sürecinde nispeten daha ağır davranması MHP'ye avantaj sağlamış ve parti, biri büyükşehir olmak üzere on ilde belediye başkanlığını kazanmıştı. MHP'nin 30 Mart öncesinde de benzer bir çizgi izlediği görüldü. Bazı merkezlerde MHP adayları aylar öncesinden açıklanarak çalışmalarına başlamalarının önü açıldı. Ancak muhtemelen 2012 Kongresi'nde ortaya çıkan tablonun etkisiyle MHP yönetimi bu kez daha itidalli davranarak genel siyasette tanınan figürlerin çok fazla öne çıkmasına izin vermedi. Bu durumun en belirgin örneği olarak Ankara'da Mansur Yavaş etrafında yaşanan tartışmalar gösterilebilir.

2009'da MHP iki dönem Beypazarı Belediye Başkanlığı yapan Mansur Yavaş'ı Ankara Büyükşehir Belediye Başkanlığı için aday göstermişti. Başlangıçta kamuoyu tarafından tanın-

mayan Yavaş, sessiz ama etkili bir seçim kampanyası yürüttü. Basının önüne çok fazla çıkmayıp daha çok halkla doğrudan temas kurmaya çalışan Yavaş kampanya sürecinde ön plana çıkmaya başladı. Bu strateji başlangıçta tüm enerjisini CHP'nin adayı ve kendi geleneksel rakibi Murat Karayalçın'a yöneltmiş olan Melih Gökçek'in de taktik değiştirmesine yol açtı. Gökçek, kampanya sürecinin başlarında en yakın rakibiyle arasında yirmi puan fark olacağını savunurken sona doğru yaklaştığında oyların bölünmesi halinde başkanlığın sola geçeceği tezini işlemeye başladı. Seçim sonuçlandığında Gökçek yüzde 38,5'lik bir oranla yeniden başkan seçildi. Ancak belki de bundan daha fazla dikkat çeken sonuç, Mansur Yavaş'ın ulaştığı yüzde 26,9'luk orandı. Dolayısıyla seçimi kazanamasa da Mansur Yavaş artık ulusal bir siyasal figür haline geldi. Ancak aynı durum, bir bakıma, MHP içindeki muhtemel yükselişinin de önünü kesti.

Hemen her seçimden sonra olduğu gibi 29 Mart 2009'un ardından da MHP içinde başlayan liderlik tartışmaları Mansur Yavaş'ın ismini öne çıkardı. Ancak aynı durumun MHP yönetimi açısından bir rahatsızlık doğurması da kaçınılmazdı. Böylece Yavaş, MHP'den giderek uzaklaştı; beklentilerin aksine 2011'de milletvekilliği için aday gösterilmedi, ama geçen senenin ortalarında MHP'den Ankara büyükşehir belediye başkan aday adaylığını açıkladı. Ancak MHP, bu koltuğa Yavaş yerine, kamuoyunca yeterince tanınmayan Prof. Dr. Mevlüt Karakaya'yı aday gösterdi. Aslında bu tercihle MHP'nin Ankara'da fazla iddialı olmadığına yönelik mesaj verdiğini söylemek çok da haksızlık olmaz.

30 Mart seçimleri öncesi Ankara'da görülene benzer durumlar, İstanbul ve İzmir'de de yaşandı. İstanbul'da daha önce MHP'lilerce bile adları fazla duyulmayan Rasim Acar, İzmir'de ise Murat Taşer aday olarak belirlendi. Gerçekçi bir bakış açısıyla yaklaşıldığında bu tercihlerin MHP'ye söz konusu şehirlerde oy artışı sağlayamayacağı söylenebilir. Daha doğru bir ifadeyle, mev-

cut aday profili gözünde bulundurulduğunda MHP'nin İstanbul, Ankara ve İzmir'de 2011 genel seçimlerinde aldığı oy oranlarına ulaşması başarı olacaktır. Ancak aşağıda değineceğimiz gibi, Ankara'da bazı ilçe belediyelerinde yaşanacak seçim yarışının MHP'nin genel oy oranları açısından artı bir etki meydana getirebilme ihtimali de var. Zira toplam seçmen sayısının önemli bir yekûnunu barındıran büyük şehirlerde yaşanan puan artışları Türkiye ortalamasını da yükseltiyor. Nitekim MHP'nin 2009 yılında yaşadığı oy artışında Ankara ve Adana başta olmak üzere bazı büyükşehirlerde doğru aday tercihleri nedeniyle oylarının yükselmesinin büyük etkisi bulunuyor.

Öte yandan MHP'nin seçimlerde asıl gücünü, Mersin Büyükşehir ve 30 Mart'tan itibaren bu sıfatı elde edecek olan ve 2009'da zaten kazandığı Balıkesir ve Manisa gibi illere aktaracağı iddia edilebilir. MHP, Mersin'de üst üste dört dönemdir Tarsus Belediye Başkanlığı yapan Burhanettin Kocamaz; Manisa'da mevcut başkan Cengiz Ergün ve Balıkesir'de 2009'de aynı partiden seçilen İsmail Ok ile seçimlere girecek. Genel seçim sonuçlarına göre her üç ilde de AK Parti birinci sırayı almasına rağmen MHP yerel seçimin farklı dinamiklerinden yararlanarak tabloyu kendi lehine çevirmeye çalışacak. MHP'nin özellikle Türkiye ortalamasının iki katına yakın oy aldığı Mersin'de büyükşehir belediye başkanlığını kazanmak için oldukça şanslı olduğu söylenebilir. Bu şehirde, AK Parti'den MHP adayına bir oy kayması olması güçlü bir ihtimal olarak görülüyor. Balıkesir ve Manisa'da ise MHP adayları, AK Parti'nin biri eski biri de hâlihazırda genel başkan yardımcısı durumunda olan iki milletvekili adayı (Ahmet Edip Uğur ve Hüseyin Tanrıverdi) ile yarışacak. Bu illerde MHP'nin seçimi kazanabilmesi için CHP'den kendisine oy devşirebilmesi adeta zorunlu görünüyor. Ancak her iki ilde de MHP'nin iddiasını muhtemelen son ana kadar sürdüreceği ve seçim sonuçlarını nispeten küçük farkların belirleyeceği anlaşılabilir.

Bu noktada, bir parantez de MHP'nin 2009'da kazandığı tek büyükşehir belediyesi

olan Adana'ya açmak gerekir. MHP'nin 2009'da Adana'da başarılı olmasını sağlayan en önemli etken, hiç kuşkusuz, AK Parti'den transfer edilen Aytaç Durak'tı. Ancak hakkındaki yolsuzluk soruşturmaları nedeniyle görevden alınan Durak, MHP'den de ihraç edildi. MHP, Adana'da Ceyhan Belediye Başkanı Hüseyin Sözlü'yü aday olarak gösterdi. Genel seçimlerde AK Parti ile arasında 17 puan fark bulunan (yüzde 37,48'e karşılık yüzde 20,35) MHP, CHP'nin de iddialı olduğu Adana'da başarılı olabilmek için iktidar partisinden oy almak zorunda. 2011 seçimlerinde hiçbir partinin yüzde 40 sınırını geçemediği bu ilde, büyük bir ihtimalle yarışı küçük farklar belirleyecek ve yaklaşık olarak seçmenlerin üçte birinin oyunu alan aday seçimleri kazanacak. Diğer büyükşehirler açısından bakıldığında ise MHP'nin seçimi kazanma şansının giderek azaldığı görülüyor.

MHP'nin bir diğer öncelikli hedefi de 2009'da kazandığı illerde aynı başarıyı tekrarlamak olacak. Bu bağlamda, yukarıda sayılan büyük şehirler dışında Uşak, Osmaniye, Gümüşhane, Kastamonu, Karabük, Bartın ve Isparta MHP'nin öncelikli hedefleri arasında sayılabilir. Bunun yanında 2011 genel seçimlerinde birinci parti olduğu tek il olan Iğdır'da belediyeyi DTP'nin elinden alabilmek de özellikle sembolik anlamı açısından MHP için önem taşıyor. Benzer bir sembolik durumun Devlet Bahçeli'nin memleketi Osmaniye için de geçerli olduğu söylenebilir. MHP, Osmaniye il belediyesini 2004'e AK Parti'ye kaybetmiş; 2009'da ise geri almıştı. 2011 genel seçimlerinde AK Parti, il genelinde MHP'nin yaklaşık beş puan üzerine çıktı. Seçim sonrasında muhtemel bir liderlik tartışmasında elinin zayıflaması için Bahçeli açısından Osmaniye'nin kazanılmasının özel bir anlam taşıdığı kolayca tahmin edilebilir. Seçim öncesi propaganda dönemlerinde miting düzenlemeyi çok fazla tercih etmeyen Bahçeli'nin özel önem atfettiği bu illere bizzat gitmesi daha önceki seçim deneyimlerinden hareketle beklenebilecek bir durum olacak.

Parti, 2009 seçimlerinde en büyük çıkışlardan birini de Ankara'nın merkezinde yer alan

Etimesgut ve Gölbaşı belediye başkanlıklarını AK Parti'den alarak yaşamıştı. 2014 seçiminin MHP açısından öncelikleri arasına bu ilçelerin yeniden kazanılmasını da eklemek gerekiyor. Adı geçen ilçelerde mevcut başkanlarla seçime girecek olan MHP'nin AK Parti ile çekişeceği, sonucu ise muhtemelen küçük farkların belirleyeceği öngörülebilir bir durum. Türkiye'nin en büyük ilçesi durumunda olan Keçiören'de ise MHP, son günlere dek aday olacağı beklentisi bulunan eski belediye başkanı Turgut Altınok'u aday göstermeyecek bir bakıma yarış dışında kaldı.

Yukarıda MHP'nin 30 Mart 2014 seçimlerinde özellikle Çözüm Süreci karşıtlığından beslenen bir dil kullanacağı belirtilmişti. Bu bağlamda, MHP'nin seçim stratejisini Çözüm Süreci'ne karşıtlık bağlamında oluşturması bekleniyor. Partinin Kürtlerden oy alma kaygısını çoktan bırakmış olması, bu tavrı kolaylaştırıcı bir etki meydana getirebilecek. Dahası bu karşıtlık, MHP'nin belirli bölgelerde ulusalcı seçmene daha kolay ulaşması yönünde bir etki doğurabilecek. Bu durum, partinin CHP'nin yanı sıra eski merkez sağ geleneğin bakiyesinden de oy alabilmesini sağlayabilecek.

Son olarak, 17 Aralık ile başlayan sürecin MHP açısından olumlu bir durum oluşturacağı söylenebilir. MHP, hükümet ile Gülen cemaati arasındaki tartışmalarda doğrudan topa girmede. Eskiden beri Gülen cemaati ile arasında bir mesafe koymayı tercih eden Bahçeli, bu vesileyle cemaate yaklaşmayı tercih etmedi. Ancak bu süreçte oluşturulmaya çalışılan iktidara yönelik yolsuzluk algısından MHP'nin de mümkün olduğunca yararlanmaya çalışacağı anlaşılıyor. Bu süreçte, CHP'nin cemaatle daha yakın ilişkiler kurduğu yönünde bir görüntü vermesi ise özellikle ulusalcı seçmene ulaşma açısından MHP için bir avantaj olabilir. Ancak bu durumun yaşama geçmesi açısından seçmenlerin belirli bir kısmının söz konusu iddialara inanması gerekiyor. Daha açık bir ifadeyle, iddialara inanıp iktidar partisine oy vermekten vazgeçen seçmenlerin birincil adreslerinin MHP olması muhtemel bir durum olarak görülebilir.

SONUÇ YERİNE: 30 MART 2014 YENİ BİR MİLAT OLUR MU?

Türkiye'de siyaset, 3 Kasım 2002 seçimlerinden sonra geniş çaplı bir restorasyon sürecine girdi. Bu seçimlerde barajın altında kalan ANAP ve DYP genel başkanları Mesut Yılmaz ve Tansu Çiller seçimlerden hemen sonra; 2004'te de DSP lideri Bülent Ecevit istifa etti. Böylece 1990'ların liderlerinin çoğu siyaset sahnesinden çekildi. ANAP ve DYP'nin Demokrat Parti çatısı altında birleşmeleri de merkez sağın kendisini siyasette var edebilmesini sağlamadı. Aynı dönemde, AK Parti, geleneksel sağ; CHP ise sol seçmen oylarını kendilerinde tutabildiler. AK Parti'nin girdiği bütün seçimlerde oylarını artırması sağda konumlanan diğer partilerin giderek iddialarını yitirmelerine yol açtı. Aynı zaman diliminde AK Parti ve CHP'yi takip edebilen yegâne parti ise MHP oldu. Ancak MHP, yalnızca barajı geçmesine yetecek kadar bir oy aralığına sıkıştı.

AK Parti iktidarıyla birlikte Türkiye'de siyasetin temel parametrelerinin değiştiğini kabul etmek gerekir. İktidar partisi, bir taraftan ekonomik göstergeleri hızla düzeltirken diğer taraftan da demokrasi üzerindeki vesayet kurumlarıyla mücadele etti. Ancak MHP'nin siyasal yaklaşımına etkisi bakımından bunlardan daha önemli durum, AK Parti'nin Kürt sorununu çözmek için gösterdiği gayretti. Bu bağlamda, MHP, AK Parti iktidarına karşı muhalif söylemini en çok son dönemde 'Çözüm Süreci' nitelemesiyle anılan Kürt sorununa yaklaşım üzerinde kurdu. MHP'nin bu sorun karşısında alışıldık güvenlikçi tavrın ötesine geçen bir bakış açısı geliştiremediği söylenebilir. Parti, bu sorunu hâlâ terör başlığı altında tartışmakta ısrar ediyor ve demokratik çözüm arayışlarına kapılarını kapatıyor. Oysa yapılan pek çok kamuoyu araştırması toplumun büyük bölümünün Çözüm Süreci'ni desteklediğini gösteriyor. Bu konuda cesur adımlar atan AK Parti'nin seçimlerde elde ettiği sonuçlar da bu yargıyı teyit ediyor. Buna rağmen, MHP'nin

kendi siyasal dilinde ve politikalarında değişikliğe gitmemesi ilginç görülebilir. Ancak buradan MHP'nin sürece karşı olan kesimlerin desteğini almakla yetinmeyi tercih ettiği görülüyor.

Diğer taraftan, MHP'nin 1980 sonrası demokratik düzenin korunması konusundaki itidalli tutumunu AK Parti iktidarı döneminde de sürdürdüğü açıktır. Yukarıda değinildiği gibi, 12 Eylül rejiminin en büyük mağdurlarından olan, bir bakıma '80 öncesi yaşanan sokak çatışmalarının cezası kendisine kesilmiş olan MHP, taraftarlarını yeni bir çatışma ikliminin uzağında tutmak için yoğun bir çaba harcıyor. Gerek Türkeş gerekse Bahçeli, terör sorununun zirveye ulaştığı dönemlerde bile bunun karşılıklı bir savaşa dönmesi için mücadele etti. Bu sağduyulu tavrın AK Parti iktidarı döneminde de büyük ölçüde devam ettiği söylenebilir. MHP, örneğin CHP'nin aksine, hemen her konuda muhalif bir yaklaşım içine girmedi. Yurtdışına gönderilecek askerlerle ilgili tezkere oylamalarında örneği görüldüğü gibi, özellikle dış politika konusunda MHP, zaman zaman hükümete destek de verdi. MHP yönetimi, tabanının, AK Parti muhaliflerinden oluşan geniş bir koalisyon görünümündeki Gezi olaylarının aktörlerinden biri olmasını da engelledi.

Böylece MHP, Türkiye'de siyasal istikrarın bozulmasına yol açacak girişimlerde bulunmadı, ama başka bir açıdan bakıldığında kendi özgün çizgisini her koşul altında koruyarak iktidarla uzlaşma yoluna da gitmedi. Partinin 12 Eylül 2010 referandumuna karşı aleyhte tutumu bu tavrın en belirgin göstergelerindendir. Buna ek olarak MHP'nin CHP ile de çok geniş bir zeminde buluşmadığı belirtilmelidir. Dolayısıyla önümüzdeki süreçte MHP'nin kendi rotasında gitmeye devam edeceği söylenebilir. Bu durumun istisnası 2014 yılı içinde yaşanacak cumhurbaşkanlığı seçimi olabilecektir.

Yaz aylarında yapılacak cumhurbaşkanlığı seçimlerinde partilerin adayları henüz kesinleşmedi. AK Parti'nin bu seçimlerde başbakan Erdoğan tarafından temsil edilmesi birinci ihtimal

olarak görülebilir. Bir diğer ihtimal ise AK Parti'nin Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanlığının devamından yana tercihte bulunmasıdır. Bu noktada söylenebilecek en kesin şey ise en azından bu aşamada AK Parti açısından başka bir ihtimalin söz konusu olmadığıdır. MHP için ise bu süreç çok daha çetrefilli görünüyor. En başta Devlet Bahçeli'nin kendisinin aday olma ihtimalini elemek gerekiyor. Bahçeli'nin mevcut oy oranlarıyla bu yarışa girmeyeceği rahatlıkla öngörülebilir bir durum. Burada, MHP'nin başta CHP olmak üzere muhalefetle hareket etmesi söz konusu olabilir. Ancak MHP'nin CHP'nin adayını desteklemesi beklenebilecek bir durum değil. Burada düşük de olsa her iki partinin ortak bir aday belirlemesi ihtimalinden söz edilebilir.

Yerel seçimlerin genel seçimlerden daha farklı bir havası olduğu bilinir. Özellikle ölçek küçüldükçe parti kimliğinden daha çok adaya karşı duyulan sempati veya antipati, belediye hizmetlerinden memnuniyet ve yerel sorunlar önem taşımaya başlar. Ayrıca farklı partiler arasında kurulan yerel ittifaklar da seçim sonuçlarını etkileyen parametreler arasında yer alır. Bu bağlamda, yerel seçimlerde partiler arası oy geçişliğinin genel seçimlere göre çok daha kolay olduğu söylenebilir. MHP'nin 30 Mart 2014'te MHP'nin ortaya koyacağı performansı ele alırken bu noktaları göz önünde bulundurmak gerekir.

Öte yandan parti içindeki farklı muhalif grupların seçim sonuçlarını kendi lehlerine kullanmak için hazır oldukları da açık. Aslında Partinin 4 Kasım 2012 günü gerçekleştirdiği 10. Olağan Kongresi'nde önemli bir gövde gösterisi yaptığı görüldü. Bahçeli tarafından 2011 seçimlerinden önce partiye yeniden davet edilen ve Trabzon milletvekili seçilen Koray Aydın ile İzmir eski il başkanı Müsavat Dervişoğlu genel başkanlık yarışına girdiler. Bahçeli, 1214 delegeden 725'inin oyunu alarak koltuğunu korumasına rağmen, Aydın da 441 oyla muhalefetin oy potansiyeline dair işaretler verdi. Oysa 2003 Kongresinde yine aday olan Aydın yalnızca 137

oy alabilmişti.³⁶ Buna Dervişoğlu'nun 48 oyu da eklendiğinde Bahçeli'den memnun olamayan delege oranının yüzde 40'ı bulunduğ görüldü.

Ancak muhalefetin, en önemli kartlarını oynadığı 2012 Kongresi'nden sonra belirgin bir güç kaybına uğradığı da anlaşılıyor. Zira bu Kongre'de muhalif adaylar Koray Aydın ve Müsavat Dervişoğlu'na destek veren pek çok il ve ilçe yönetimi zaman içinde genel merkez tarafından devre dışı bırakıldı. Bu durum, muhaliflerin yeni lider arayışlarının gerçekçi bir zemine oturmasını önemli ölçüde engelliyor. Daha önce Bahçeli'ye bayrak açan muhaliflerin bir kısmının parti dışında kalmış olması da yeni bir liderlik tartışmasının başlamasını iyice zorlaştırıyor. Son dönemde liderlik için en fazla adı geçen kişinin ise TBMM Başkanvekili Meral Akşener olduğu görülüyor. Adı Ankara Büyükşehir belediye başkan adaylığı için de zikredilen Akşener'e parti yönetimi bu yönde vize vermedi. Akşener de zaten açık bir şekilde bu yönde bir talebi olduğu veya bu tür bir mücadele sergileyebileceğinin işaretini vermedi. Dolayısıyla muhalefet, gücünü test edecek yeni bir girişim yapma imkânı bulamadı.

MHP'nin 30 Mart seçimlerinde iktidara yönelik güçlü ve ciddi bir alternatif olduğunu iddia etmesini sağlayacak oy oranlarına ulaşması oldukça zor görünüyor. MHP'nin 30 Mart'ta, 2011 genel seçimlerinde aldığı oyun gerisine düşmeyeceği öngörülebilir. Ancak yerel seçimlerdeki başarı ölçütü bir öncekiyle yapılan karşılaştırma bağlamında belirlenirse farklı bir manzara ile karşılaşılabilir. İstanbul ve İzmir'de zaten çok fazla etkili olamayan MHP, Ankara'da da Mansur Yavaş'ın kendisinden oy almasını engelleyemezse 2009'un gerisinde kalan bir tablo ile seçimi kapatabilir. Ancak sonuç ne olursa olsun, yukarıda değinildiği gibi, yeni lider arayışlarının başlayacağını söylemek çok zor görünüyor. 30 Mart seçimleri için yaşanan aday belirleme sürecinde en belirgin örneği görüldüğü üzere MHP'de karar

alma süreçlerinde en önemli unsurun tek başına Devlet Bahçeli olduğu görülüyor. Zaman içinde yaşanan tüm çalkantılara rağmen Bahçeli, partisi üzerindeki kontrolü kaybetmiyor ya da iplerin gevşemesine izin vermiyor. Bu durum, parti içinde muhalefetin gücü ve etkisini doğrudan azaltan bir sonuç doğuruyor.

MHP ile sınırlı olmayan ve tüm muhalefete şamil kılınabilecek temel soru ise, gündem oluşturmaktaki yetersizlikleridir. İktidarda bulunduğu tüm süre zarfında ülkenin siyasal gündemini, bununla bağlantılı şekilde temel sorunlar ile tartışma başlıklarını AK Parti belirledi. Böylece siyasal tansiyonu düşürmek ya da yükseltmek genelde AK Parti'nin, özelde ise Başbakan Erdoğan'ın elinde oldu. Ayrıca AK Parti, Kürt sorunu ve vesayetle mücadelede en belirgin örnekleri gördüğü gibi pek çok konuda ezber bozan çıkışlar yaptı. Diğer muhalefet partileri ile MHP'nin bundan sonraki süreçte kaderini belirleyen temel unsur, söz konusu süreci tersine çevirme becerisi gösterip göstermeyeceği ile yakından bağlantılı olarak görülebilir. İç siyaset başlıklarındaki yaklaşımı anlaşılabilen MHP, ekonomi, dış politika gibi makro sorunlar karşısında kendi politikalarını üretip seçmenlere anlatabildiği takdirde iktidar alternatifi olabilecek. Aksi takdirde Parti, hâlihazırdaki tablonun ötesine geçemeyecek.

36. "MHP Bahçeli'yi yeniden seçti", Milliyet, 5 Aralık 2012.

Son on iki yılın seçim sonuçları göz önünde bulundurulduğunda MHP'nin seçmen profilinin zaman içerisinde bir değişim geçirdiği söylenebilir. MHP, çok uzun dönemler boyunca nüfusun görece homojen bir yapıya sahip olduğu Orta Anadolu ve hinterlandında etkili oldu. 2007'den itibaren parti vitrininde değişikliğe giden MHP, geleneksel milliyetçi seçmen tabanından ayrılan, daha seküler, kentli ve eğitilmiş kitlelerden oluştuğunu söyleyebileceğimiz 'ulusalcı' kesime ulaşabildi. 2007 ve 2011 genel seçimlerinde MHP, daha önce güçlü olduğu Orta Anadolu illerinde ancak Türkiye ortalaması kadar oy alabilmişti. Buna karşılık, Parti, özellikle Akdeniz ve Ege sahil şeridindeki illerde Türkiye ortalamasının üzerine çıktı.

MHP'nin 30 Mart yerel seçim stratejisini çözüm sürecine karşıtlık bağlamında oluşturması bekleniyor. Bu karşıtlık, MHP'nin belirli bölgelerde ulusalcı seçmene daha kolay ulaşması yönünde bir etki doğurabilecek. Bu durum, Partinin CHP'nin yanı sıra eski merkez sağ geleneğin bakiyesinden de oy alabilmesini sağlayabilecek.

Tüm bunlara rağmen MHP'nin 30 Mart seçimlerinde iktidara yönelik güçlü ve ciddi bir alternatif olduğunu iddia etmesini sağlayacak oy oranlarına ulaşması oldukça zor görünüyor. Bu analizin kaleme alındığı dönem net bir tahmin yapmak için henüz erken olsa da MHP'nin 30 Mart'ta, 2011 genel seçimlerinde aldığı oyun gerisine düşmeyeceği öngörülebilir. Ancak yerel seçimlerdeki başarı ölçütü bir öncekiyle yapılan karşılaştırma bağlamında belirlenirse farklı bir manzara ile karşılaşılabilir. İstanbul ve İzmir'de zaten çok fazla etkili olamayan MHP, 2009'un gerisinde kalan bir tablo ile seçimi kapatabilir.

ANKARA • İSTANBUL • WASHINGTON D.C. • KAHİRE

www.setav.org